

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Sedmiletá válka v Indii

Petr Hlavatý

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Sedmiletá válka v Indii

Petr Hlavatý

Vedoucí práce:

Mgr. Martin Urban

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Martinu Urbanovi za obětavý přístup, cenné rady a odborné vedení mé práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Obsah

Úvod	1
1 Indie v první polovině 18. století	4
1.1 Úpadek říše Velkých Mughalů	4
1.1.1 Maráthové.....	5
1.1.2 Sikhové	6
1.1.3 Bengálsko	6
1.1.4 Avadh	7
1.2 Evropané v Indii	8
1.2.1 Východoindické společnosti.....	8
1.2.2 Evropské soupeření v Indii	11
2 Sedmiletá válka v Indii	17
2.1 Vypuknutí války v Evropě.....	17
2.2 Průběh konfliktu.....	20
2.2.1 Boj o Kalkatu a dobytí Čandarnagaru.....	20
2.2.2 Bitva u Palásí.....	21
2.2.3 Začátek války v Karnátaku	24
2.2.4 Obléhání Madrásu	25
2.2.5 Bitva u Konduru a obléhání Mačílípatnamu.....	27
2.2.6 Poslední námořní bitva u Koromandelského pobřeží	28
2.2.7 Boje o Vandavási a britské obsazování měst	29
2.2.8 Obléhání Puduččéri	31
2.3 Mírové uspořádání a poválečná situace	32
Závěr	35
Seznam použité literatury.....	38
Resumé.....	40
Přílohy.....	41

Úvod

Vypuknutí sedmileté války v roce 1756 a vyhlášení válečného stavu mezi Francií a Velkou Británií způsobilo v Indii pouze pokračování v bojích trvajících již od války o rakouské dědictví. Těchto bojů se ale neúčastnily zainteresované státy přímo, nýbrž skrze Východoindické společnosti, kterým byla poskytována pouze malá podpora ze stran států. Aktérům na obou stranách šlo především o získání obchodních práv a upevnění vlivu na straně místních vládců a o zajištění převahy nad jinou evropskou mocností. Následkem bojů mezi Společnostmi, které na tom byly v počátcích střetávání podobně, se britská Východoindická společnost a francouzská Společnost Indií ocitly ve zcela jiné situaci. Pro jednu stranu znamenaly výsledky bojů v Indii a následné události vznik koloniálního impéria, druhá strana zanikla a státu na indickém subkontinentu zanechala nepříliš významnou pozici.

Cílem této bakalářské práce je analýza a prezentace základních faktorů, které vedly ke konfliktu mezi Francií a Velkou Británií v Indii mezi lety 1756–1763. Autor se zaměří na hlavní aktéry a pozornost věnuje klíčovým bitvám, které se odehrávaly především v oblasti Karnátaku na východním pobřeží Indie. Poté zhodnotí klíčové faktory a důsledky války pro zúčastněné strany.

Práce je rozdělena do dvou hlavních kapitol. První kapitola sleduje postupný rozpad mughalské říše, vznikání samostatných provincií a pronikání Evropanů do Indie. Nově osamostatněné oblasti sice většinou císaře v Dillí uznávaly jako svého vládce, ale to bylo tak jediné. Do této situace vstupovali evropští obchodníci a různé společnosti, které se snažily získávat výhodná obchodní práva a posléze i uzemní zisky s pomocí místních správců a vládců. Tento způsob spolupráce fungoval oboustranně. Rovněž někteří indiští velmoži se snažili získat moc v určité oblasti a k tomu jim pomáhaly jednotky Východoindických společností, většinou za finanční obnos. Právě evropští obchodníci a především Východoindické společnosti se staly klíčovými hráči sedmileté války na indickém subkontinentu. Uvedená kapitola se rovněž věnuje

vzájemnému soupeření Společností před sedmiletou válkou, tedy i příčinám toho, proč se mezi lety 1756–1763 bojovalo také v Indii.

Druhá kapitola se věnuje vypuknutí války, samotnému průběhu Sedmileté války v Indii a především několika klíčovým bitvám. Začátkem roku 1757 Britové obsadili Čandarnagar, centrum francouzského obchodu v Bengálsku, a poté nad místním vládcem zvítězili v bitvě u Palásí, která byla klíčová pro získání vlivu a moci v Bengálsku v dalších letech. Poté se válka přesunula na jih do oblasti Karnátaku, kde měli z počátku převahu Francouzi, ale několika událostmi o tuto výhodu přišli, až byli nakonec poraženi. Kapitulu uzavírají mírová jednání a důsledky finálních dohod, jak pro Francii a Velkou Británii, respektive jejich Východoindické společnosti, tak pro samotné místní vládcy.

Česká odborná literatura se tématu sedmileté války v Indii příliš nevěnuje. Český píšící autoři se zaměřují především na evropské bojiště. V letech 2000 až 2001 vyšly v historické řadě nakladatelství Libri postupně knihy *Sedmiletá válka v Evropě* od Františka Stellnera, *Válka Mohykánů – sedmiletá válka v Americe* od Josefa Opatrného a *Sedmileté válka v Orientu* od Michala Wannera. Právě Wanner tvoří výjimku a kromě zmíněné *Sedmileté války v Orientu* byla pro tuto práci důležitá jeho další práce *Zrození impéria*, zabývající se také vznikem britské Východoindické společnosti a růstem britské moci v Indii. Další důležitou prací je kniha *Dějiny Indie* autorů Jaroslava Strnada, Jana Filipského, Jaroslava Holmana a Stanislavy Vavrouškové, která vyšla v edici *Dějiny států* a poskytuje pohled na dějiny Indie od pravěku po současnost.

Bylo tedy nezbytné využít anglicky psaných titulů, jejichž autoři se podrobně věnovali různým obdobím a osobám tohoto tématu. Především jsem využil pátý svazek *The Cambridge History of India* editovaný Henry H. Dodwellem, stejně jako jeho dílo *Dupleix and Clive*. Dalším autorem, který se věnuje pronikání Evropanů do Indie a především jejich střetávání, je George Bruce Malleson. Jeho práce *The Decisive Battles of India* a především kniha *History of the French in India* s podtitulem *From the founding of Pondichery in 1674 to the capture of that place in 1761* byla jednou ze stěžejních pro hlavní část této bakalářské práce. V neposlední řadě dílo *A History of the British Army*,

jehož autor John William Fortescue věnuje pozornost především britské straně v průběhu bitev.

Na závěr je třeba poznámky ohledně přepisu indických jmen, názvů a funkcí. Jelikož se v mnoha anglických publikacích vyskytovaly různé odchylky, stejně jako v publikacích českých, autor se rozhodl pro užití přepisu dle *Dějin Indie* Jaroslava Strnada a kol., jelikož se jedná o dílo pracovníků Orientálního ústavu AV ČR a je proto možné jejich přepis i v této práci respektovat.

1 Indie v první polovině 18. století

1.1 Úpadek říše Velkých Mughalů

Indie v 18. století prodělávala změnu na úrovni vlády. Říše Velkých Mughalů, jejíž počátek se datuje rokem 1526, se začala pozvolna rozpadat. Na území říše, která na konci 17. století zabírala celý indický subkontinent, se začaly vytvářet menší státy. Ty ale nadále uznávaly mughalské císaře, jako nejvyšší autoritu. Říše se začala rozpadat už během Aurangzébovi vlády. Jeho smrt a následná nástupnická válka Aurangzébových synů tento proces ještě urychlila.¹

Nakonec se vlády ujal nejstarší z nich, Šáh Álám I. Bahádur Šáh, jehož synové spolu posléze rovněž bojovali o nástupnictví. Zvítězil Džahándár Šáh, ale v roce 1713 byl sesazen svým synovcem Farruchsijárem. Panovník jmenoval Sajjida Husaina Alího Chána, jednoho se svých stoupenců, vazírem² a místodržitelem Dakšinu. Následovalo období špatné vlády a rozporů, které skončily panovníkovou smrtí, a od roku 1719 vládl Muhammad Šáh. Zbavil se Husaina Alího za pomoci nizáma³ Čín Kilič Chána, guvernéra provincie Malva a předchozího místodržitele Dakšinu, který ho porazil a nechal zabít. Do funkce vazíra byl jmenován nizám Čín Kilič Chán, známý též jako Nizámulmulk. V roce 1724 se ho Muhammad Šáh pokusil ve funkci místodržitele Dakšinu nahradit novým místodržitelem Mobárizem Chánem, nizám se ale spojil s maráthským pěšvou⁴ Bádží Ráem I. a Mobárizem drtivě porazili. Poté začal Nizámulmulk vládnout nad územím Haidarábádu v oblasti Dakšinu.⁵

V roce 1739 vtrhl do země náčelník turkmenského kmene Afšárů Nádír Šáh a obsadil Láhaur. U Karnálu se střetl s mnohem početnější mughalskou armádou, kterou se mu povedlo několika nečekanými výpady rozložit a porazit. Vyjednáváním byl pověřen nejprve nizám, ale neuspěl, poté vyjednával s Nádirem sám císař.⁶ Císař byl uvězněn a mughalské vojsko bylo rozpuštěno. Měsíc poté vstoupil Nádír Šáh do hlavního města a začal ho pustošit. Ukraden

¹ ANTONOVA, Koka Aleksandrovna a kol., *Dějiny Indie. Stručný přehled*, Praha 1980, s. 303.

² Vazír – nejvyšší dvorský úředník, hlavní ministr.

³ Nizám – mughalský místodržitel na Dakšinu a vládce Haidarábádu.

⁴ Pěšva – první ministr maráthského vládce.

⁵ STRNAD, Jaroslav a kol., *Dějiny Indie*, Praha 2003, s. 517–522.

⁶ ELPHINSTONE, Montstuart, *The History of India*, sv. 2, London 1841, s. 627.

byl například Šáhdžahánův slavný paví trůn, jenž představoval symbol mughalské moci a také známý diamant *Kúhe núr*. Tento vpád rozložil mughalskou říši ještě více. V roce 1748 nahradil zemřelého císaře jeho syn Ahmad Šáh a vazírem se stal guvernér Avadhu Safdardžang. Výsledkem jejich vzájemného soupeření byla válka v roce 1754, během které vazír na svůj post rezignoval a Ahmad Šáh byl oslepen a sesazen.⁷

Od roku 1747 začal podnikat vpády do Indie další perský válečník z afghánského kmene Durrání Ahmad Šáh Durrání. Během prvního vpádu byl poražen a dodatečným úplatkem byl odrazen od hrozícího plundrování, při druhém přišel císař o území Pandžábu. Nejbrutálnější vpád přišel v roce 1757, kdy Durrání vyplenil Dillí a zmasakroval obyvatele Mathury, jednoho z posvátných měst Hindů.

Ještě v roce 1752 přinutili Maráthové Ahmada Šáha uznat maráthský protektorát nad mughalskou říší. Na pozici císaře byl maráthským pěšvou roku 1754 dosazen Álamgír II., syn Džahándára, který byl v roce 1759 svým vazírem Gházíuddínem Chánem zavražděn.⁸

1.1.1 Maráthové

Proti nadvládě mughalského císaře vystupovaly dvě hlavní vnitroindické skupiny – Maráthové a Sikhové. Maráthové si vojenskými akcemi zajistili západní a střední část subkontinentu a v této oblasti se stali hlavním nepřítelem mughalské říše. Tuto hindustánskou skupinu ovládaly čtyři knížecí dynastie. Bhonslé sídlili v Nágpuru, dynastie Sindhija z Gválijaru, dynastie Hólkar se sídlem v Indauru a dynastie Gájakvár s hlavním městem Baródou. Druhou nejvyšší třídou byli pěšvové, kteří drželi fakticky veškerou moc ve svých rukách a jejichž sídelní město byla Púňa.⁹

V roce 1719 si pěšva Baládží Višvanáth vynutil na císaři udělení práva vybírat daně v provinciích Dakšinu pro vůdce Maráthů Šáhu Bhonslého. Pěšva Baládží zemřel roku 1720 a ve funkci ho vystřídal jeho syn Bádží Ráo,

⁷ STRNAD, s. 527–528.

⁸ Tamtéž, s. 528–529.

⁹ ANTONOVA, s. 305.

mimořádně schopný a velmi ambiciózní muž, který prakticky vedl maráthský odpor vůči císaři v Dillí.¹⁰ Bádží Ráo porazil v roce 1728 mnohem silnějšího a lépe vyzbrojeného nizáma u Pálkhedu a ten musel uznat Šáhúa jediným maráthským panovníkem a doplatit mu daně, které odmítal platit od roku 1719. Dále se Bádží snažil získat oblast Málvy, ale povedlo se mu to až v roce 1739, kdy opět porazil nizáma. O rok později Bádží Ráo zemřel a funkci péšvy obsadil jeden z jeho tří synů, Báládží Bádží Ráo. Po smrti Šáhúa v roce 1749 péšva prohlásil maráthským panovníkem Ramarádžu, čímž si zvýšil svůj vliv u panovníka.¹¹ Ramarádža vládl do roku 1777 a byl posledním panovníkem s titulem čatrapati,¹² po něm drželi moc už pouze péšvové.

1.1.2 Sikhové

V roce 1710 vypuklo v Paňdžábu povstání Sikhů a v jejichž čele stál Banda Singh. V roce 1715 vojska císaře Farruchsijára povstání zlomila, oblehla Gurdáspuru a Banda Singh se vzdal a byl umučen. Pronásledování Sikhů po jeho smrti a další ztráty v bitvách byly obrovské.¹³

Po vpádu Nádira Šáha roku 1739 do Paňdžábu se Sikhové opět angažovali v gerilové válce. Následně vpadl do Paňdžábu Ahmed Chán Durrání v roce 1747 a byl poražen budoucím císařem Ahmedem, ale při druhé invazi z roku 1753 byl již úspěšnější, získal Paňdžáb a do jména si dosadil titul Šáh. Od této události se tedy nazýval Ahmed Šáh Durrání. Na Durráního stranu přeběhl místní guvernér Muínulmulk.¹⁴

1.1.3 Bengálsko

Jak již bylo řečeno, v mughalské říši začaly vznikat samostatné správní jednotky, jakési provincie. V jejich čele stál naváb,¹⁵ který formálně uznával svrchovanost mughalských císařů. Jednou z těchto oblastí bylo Bengálsko. Zde se o odtržení

¹⁰ SEWELL, Robert, *Analytic History of India. From the Earliest Times to the Abolition of the Honourable East India Company in 1858*, London 1870, s. 69.

¹¹ ELPHINSTONE, s. 646.

¹² Čatrapati – panovnický titul v maráthské říši.

¹³ CUNNINGHAM, Joseph Davey, *A History of the Sikhs. From the Origin of the Nation to the Battles of the Sutlej*, Oxford 1918, s. 89.

¹⁴ STRNAD, s. 546.

¹⁵ Naváb – titul polonezávislých mughalských správců, guvernérů.

od centralizované říše nejvíce přičinil Muršid Kulí Chán. Ten byl nejprve jmenován berním správcem v Bengálsku, Uríse a Biháru. Zároveň se v roce 1713 stal guvernérem v Bengálsku a do roku 1718 připojil pod svojí správu i Bihár a Urísu.¹⁶ Vzdávající moc potvrdil v roce 1717, když překazil britský nákup 38 vesnic v okolí Kalkaty.¹⁷

V roce 1740 si moc uzurpoval naváb Biháru Alívardí Chán a po uplacení Velkého Mughala byl oficiálně uznán také navábem Bengálska a Urísi. V této době vládce Bengálska přestal posílat daně do Dillí a v roce 1751 ukončil nepřátelství s Maráthy, což ho stálo území Urísi a každoroční platbu 1 200 000 rupií. Po smrti Alívardího v roce 1756 se vlády ujal jeho energický a autoritativní vnuk Sirádžuddaula. O rok později padl v bitvě u Palásí. Následovala vláda Mír Džáfara, který byl v úřadu do roku 1765, ovšem s přestávkou v letech 1760–1764, kdy jako guvernér vládl Mír Kásim Alí Chán.¹⁸

1.1.4 Avadh

Druhou takovou nezávislou oblastí byl Avadh na severu Indie. V této provincii byl jmenován guvernérem Saádat Chán Burhánulmulk v roce 1722 a svou moc si upevnil vojenským obsazením Avadhu v roce 1727, kdy byl slabým císařem potvrzen ve funkci guvernéra. Tento energický vládce si vystavěl nové sídelní město Faizabad, ale mnoho času zde nepobyl, jelikož se aktivně účastnil bojů proti Maráthům a Nádiru Šáhovi.¹⁹

V roce 1739 spáchal sebevraždu kvůli depresím a post guvernéra získal Safdardžang, jehož za úplatek jmenoval Nádir Šáh, který tou dobou okupoval Dillí, doživotním vládcem Avadhu. Císař Ahamad Šáh ho jmenoval vazírem. Rovněž získal post guvernéra v provincii Iláhábád, což bylo definitivní potvrzení, že se Safdardžang stal nejmocnějším mužem říše. V roce 1754 zemřel a vládu převzal jeho syn Šudžáuddaula a ve funkci byl do roku 1775.²⁰

¹⁶ WANNER, Michal, *Zrození impéria. Východoindická společnost a britský stát (1600–1773)*, Praha 2003, s. 79.

¹⁷ ASCOLI, Frank David, *Early Revenue History of Bengal and the Fifth Report, 1812*, Oxford, 1917, s. 18.

¹⁸ STRNAD, s. 570–574.

¹⁹ *The Imperial Gazetteer of India*, sv. 19, Oxford 1908–1909, s. 280.

²⁰ STRNAD, s. 553.

Do takto složité politické situace na indickém subkontinentu, během které ztratil císař moc nad velkou částí svého původního panství, vstupovaly skupiny evropských obchodníků a evropské Východoindické společnosti. Evropané se za pomoci úplatků, uzavírání spojení s místními vládci, nebo silou snažili získat obchodní práva a zpočátku i menší územní zisky ve prospěch obchodních společností. S rostoucí mocí Francie a Velké Británie se tyto dvě velmoci staly úhlavními nepřáteli. To platilo i pro Východoindické společnosti těchto států, které původně jako obchodní jednotky začaly v Indii budovat kolonie, které mezi sebou začaly válčit po vypuknutí války o rakouské dědictví a boje prakticky neustaly ani v meziválečném období před sedmiletou válkou.

1.2 Evropané v Indii

1.2.1 Východoindické společnosti

Prvními Evropany, kteří začali prosazovat svůj vliv v Asii, byli Portugalci. Ti objevili cestu do Indie kolem Afriky v roce 1498 a díky Tordesillaské smlouvě ze 7. června 1494 spadaly nově objevené země východně od Kapverd do jejich sféry vlivu. Hlavní zisk viděli především v obchodu s kořením, na který si nárokovali absolutní monopol. Kromě obchodu zde také budovali pevnosti, tu první roku 1503 v Kóčínu. Portugalci však nedokázali výhody první mocnosti ve východních mořích využít a některé oblasti pro ně začaly být značně prodělečné, především oblast Indie.²¹

Prvním narušitelem portugalského monopolu byla *Společnost pro daleké země* založena v roce 1594 v Amsterdamu devíti holandskými podnikateli. Tato a i následně vzniklé společnosti byly sice soukromé, ale měly podporu státu. Společnosti si ovšem začaly velmi konkurovat, což se přestávalo líbit i jim samotným a po sérii vyjednávání byla roku 1602 založena *Spojená východoindická společnost (Vereenigde Oost-Indische Compagnie)*, které předsedala rada sedmnácti členů (*Heeren XVII*).²² Společnost neměla pouze nizozemský monopol na obchod s kořením, ale také měla napadat Španěle a

²¹ STRNAD, s. 395.

²² Tamtéž, s. 582.

Portugalce v Asii. Roku 1635 si po povolení mughalského císaře Šáhdžahána zřídili první trvalou obchodní stanici v Huglí v Bengálsku, odkud byli původně vyhnáni Portugalci. V 17. století Holanďané vytlačili Portugalce i z dalších důležitých oblastí v Indonéském souostroví, v Indii například z Kočínu a Kalikatu.²³ Na východoindické pobřeží byla zatlačena i anglická *Východoindická společnost* a stala se zde největším soupeřem Nizozemců, kteří bojovali v protibritských koalicích nejen v Evropě, kde zároveň přestal být zájem o zahraniční výroby, tedy i o přepravu ze zámoří, z níž právě Nizozemci profitovali. V této době přišli Nizozemci o prvenství ve světovém obchodě a začal výrazný úpadek *Spojené východoindické společnosti*.

Angličané se pokoušeli dostat do Indie kolem mysu Dobré naděje od roku 1582 a první loď přirazila k indickým břehům roku 1592 pod velením sira Jamese Lancastera.²⁴ Dne 31. prosince 1600 vydala královna Alžběta I. základní chartu společnosti s platností patnácti let. Tou vznikla *Společnost londýnských kupců obchodujících ve Východních Indiích* (*Company of the Merchants of London trading into the East Indies*), zjednodušeně *Východoindická společnost* (*East India Company – EIC*).²⁵ Alžbětin nástupce, Jakub I., udělil 7. května 1609 společnosti novou chartu s platností na neurčito.

Sir Thomas Roe²⁶ získal od Velkého Mughala Džahángíra smlouvu k vybudování obchodních faktorii v Sindhu, Bengálsku a Suratu, který se stal sídlem generálního faktora. Následně získala *Východoindická společnost* do nájmu Madrás. V roce 1661 získal Karel II. svatbou s portugalskou princeznou Kateřinou z Braganzy v rámci věna Bombaj a o sedm let později ji věnoval *Východoindické společnosti*.²⁷ Prezident suratské faktorie, hlavního správního a obchodního střediska, Gerald Aungier (1669–1677) správně vytušil strategický význam Bombajského přístavu, kam roku 1687 přesunul své sídlo ze Suratu, a Bombaj se záhy rozrostla v prosperující šedesátitisícové město.²⁸

²³ WANNER, Michal, *Sedmiletá válka v Orientu*, Praha 2001, s. 13.

²⁴ STAMBERGER, Walter, *Dějiny kolonialismu*, Praha 1963, s. 33.

²⁵ STRNAD, s. 608.

²⁶ Sir Thomas Roe (1581–1644) – anglický diplomat a cestovatel.

²⁷ SEWELL, s. 76.

²⁸ STRNAD, s. 616.

Po sporech s korunou a finančních problémech vznikla roku 1698 nová společnost, *Anglická společnost obchodující ve Východních Indiích* (*The English Company Trading to the East India*). Obě společnosti spolu soupeřily, a proto se dohodly v roce 1702 na sloučení, podobně jako holandské společnosti, čímž vznikla 7. května 1709 *Sjednocená společnost anglických obchodníků obchodujících ve Východních Indiích* (*The United Company of Merchant sof England Trading to the East Indies*), dále označována jako *Východoindická společnost* (*East India Company*).²⁹ Společnost dovážela kávu, sanytr a různá barviva, nejdůležitější však zůstával čaj, po němž poptávka neustále rostla. Například v roce 1712 byl zisk z dovozu a prodeje čaje 116 000 liber, v roce 1744 to bylo již 348 000 liber šterlinků. Postupem času se nejvýznamnější prezidencií a přístavem stala Kalkata v Bengálsku. Oproti tomu Bombaj, na západním pobřeží Indie, které bylo pod útoky Maráthů, se stala vojensky nejsilnější britskou prezidencií.³⁰

Francie byla čtvrtou z pěti největších evropských námořních velmocí šestnáctého a sedmnáctého století, která vstoupila do závodu o obchodní spojení s Indií.³¹ První, i když neúspěšnou, společnost založili v roce 1601 rejdari ze Saint Malo François Pyrard de Laval a François Martin de Vitre. Následovala řada neúspěšných pokusů o založení nových společností, které neuspěly hlavně z důvodu neochoty obchodníků na spolupráci s panovníkem, kvůli geografickým podmínkám Francie a širokému záběru jednotlivých obchodníků.³²

Společnost Východních Indií byla založena 1. září 1664 díky Jean-Baptiste Colbertovi, který byl poté zvolen prezidentem Společnosti. Panovník podpořil Společnost finančně, předal jí Madagaskar a právo užívat královskou vlajku, směla vyhlášovat válku a její flotily byly chráněny královskými válečnými loděmi. Teprve v roce 1668 dorazily první lodě k indickým břehům poblíž Suratu, v kterém poté, s povolením Velkého Mughala Aurangzéba, zřídili Francouzi faktorii. Za Colbertova života se vyváželo stříbro a dovážely barevné a

²⁹ WANNER, *Zrození impéria*, s. 62–63.

³⁰ STRNAD, s. 623–625.

³¹ MALLESON, George Bruce, *History of the French in India. From the founding of Pondichery in 1674 to the capture of that place in 1761*, London 1893, s. 1.

³² STRNAD, s. 596–597.

malované bavlněné textilie, což se po jeho smrti změnilo a začala se dovážet především léčiva, pepř a nebarvený textil a vyvážely se francouzské výrobky. Když už začala Společnost vykazovat zisk, kterým se začala přibližovat Angličanům a Nizozemcům, vypukla v Evropě devítiletá válka, která zasáhla i Indii. Nizozemci totiž dobyli francouzské Puduččéri, které jim však bylo po válce nakonec vráceno. Po vypuknutí války o španělské dědictví uvalila vláda embargo na dovoz všech textilních výrobků z Indie a pozastavila obchodní operace s touto zemí. Finanční krach se podařilo odvrátit pouze dohodou s rejdaři ze Saint Malo, kterým byla za podíl na zisku ve výši 5–15 % postoupena monopolní práva na obchod s Indií. Tímto krokem dokázala Společnost splatit dluhy ve Francii.³³

V roce 1719 vznikla *Společnost Indií (Compagnie des Indes)* sloučením *Společnosti východních indií, Západní společností, Společností Číny a Senegalu* a dalších obdobných společností. Po státním bankrotu ve Francii byla *Společnost Indií* přeměněna v květnu 1723 na *Věčnou společnost Indií*, byly jí smazány dluhy a vznikla Rada Indií, které byla podřízena i dvanáctka ředitelů.³⁴ Francouzská Společnost získala v Indii několik opěrných bodů, například faktorii v Kalikatu, Puduččéri, Čandarnagar, Mačilípatnam, Máhí, Jánam a Káraikkál.

1.2.2 Evropské soupeření v Indii

Francouzi a Britové se snažili v Indii zachovávat neutralitu nehledě na vývoj v Evropě a v Americe. Společnosti udržovaly vztahy spíše v přátelské rovině.³⁵ První komplikace nastaly až v roce 1744 po vstupu Francie a Velké Británie do války o rakouské dědictví, která vypukla o čtyři roky dříve. Souboj se odehrál především na území Karnátaku na východním pobřeží Indie, v oblasti spadající pod mughalského navába se sídlem v Árkádu. Zde ležela významná obchodní střediska spravovaná Evropany – britský Madrás, nizozemský Nagapatnam a francouzské Puduččéri.

První krok k plánovanému měření sil podnikl guvernér francouzských ostrovů Mauricia a Réunionu Bernard-François Mahé de la Bourdonnais, když

³³ STRNAD, s. 598–604.

³⁴ Tamtéž, s. 605.

³⁵ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 33.

požádal vedení Společnosti o válečnou eskadru do Indického oceánu v roce 1741. Také Británie vyslala námořní eskadru pod velením komodora Curtise Barnetta ke Koromandelskému pobřeží. Dorazila však ve chvíli, kdy se guvernéri Puduččéri a Madrásu, Joseph François Dupleix a Nicholas Morse, dohodli na zachování neutrality i přes vyhlášení války. Zprávy o vypuknutí konfliktu z března 1744 dorazily do Madrásu až v září.³⁶ Dohoda o zachování neutrality však nebyla důsledně respektována. Barnett sice přímo na Francouze neútočil, ale některé lodě zajímal a vybíral výkupné, což se ovšem nelíbilo guvernérovi Dupleixovi a žádal La Bourdonaise o pomoc. Nakonec proto došlo k nerozhodnému středu obou flotil v červnu 1746. Poté se britské loďstvo rozhodlo stáhnout na sever k ústí řeky Huglí v Bengálsku a francouzská flotila tak zůstala u pobřeží Karnátaku osamocena.

V září 1746 se Francouzi rozhodli dobýt Madrás a to i přes nařízení Karnátackého navába Anvaruddína Muhammada Chána o zachování klidu zbraní. Proti dvěma tisícům francouzských útočníků stálo v Madrásu zhruba 300 obránců.³⁷ Nejprve město ostřelovala flotila a poté bylo bombardováno i ze země. Obráncům však záhy selhala většina děl a začala jim docházet voda, což byl hlavní důvod kapitulace po týdenním obležení. Dupleix slíbil město předat navábovi, ale La Bourdonais vedl vyjednávání jiným směrem, než by si v Puduččéri přáli a chtěl pouze za vysoké výkupné město Britům vrátit. Výkupné bylo ale pro Brity příliš vysoké a tak město i s pevností St. George předali Francouzům a stali se zajatci. Naváb Anvaruddín byl touto skutečností rozhořčen a vyslal svého syna Mahfúze Chána v čele desetitisícové armády tvořenou převážně jezdci k Madrásu.³⁸ První pokus o útok byl obránci města odražen a Mahfúzovo vojsko se stáhlo opodál k řece Adjáru, kam poslal Dupleix posily čítající 230 mušketýrů a 700 sipahíů, indických pěšáků vyzbrojenými a cvičenými Evropany.³⁹ Tím se Mahfúz ocitl mezi jednotkami vyslanými z Puduččéri a jednotkami z Madrásu, které zahrnovaly jeho vojsko palbou

³⁶ DODWELL, Henry Herbert, *Dupleix and Clive. The beginning of Empire*, London 1920, s. 6.

³⁷ SEWELL, s. 86.

³⁸ MALLESON, George Bruce, *The Decisive Battles of India. From 1746 to 1849 inclusive*, London 1885, s. 8.

³⁹ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 48.

z mušket, jež byla pro neorganizovanou armádu devastující. Mahfúz Chán byl jeden z prvních, kdo z boje uprchl a jeho několikanásobně silnější armáda utrpěla zdrcující porážku.⁴⁰

Nyní se Francouzi pokusili dobýt poslední britskou državu v oblasti, pevnost St. David, kam se stáhla část Britů z Madrásu. První útok přišel ještě v prosinci téhož roku, ale byl rozehnán armádou Mahfúze Chána a jeho bratra Muhammeda Aliho, kteří poté útočili i přes usmíření jejich otce navába s Duplexem na Madrás a Puduččéri. Druhý pokus vedený po vodě překazila silná bouře. Na jaře dalšího roku se ke Koromandélskému pobřeží vrátilo posílené britské loďstvo, které bylo další rok navýšeno o dalších 30 lodí pod velením kontraadmirála Edwarda Boscawena.⁴¹ Kontraadmirál chtěl dobýt Puduččéri, k čemuž měl 7 500 vojsko s jezdci od navába a dodávkami potravin a munice od Nizozemců.⁴² Britové se město snažili dobýt dva měsíce, a když koncem října hrozilo nebezpečí monzunu, bylo obléhání přerušeno a útočníci odešli do pevnosti St. David, nyní hlavního centra prezidence Východoindické společnosti.

Až v listopadu dorazila zpráva o dubnové předběžné mírové smlouvě uzavřené v Cáchách mezi Francií, Velkou Británií a Nizozemím, podle které byl Madrás vrácen do britských rukou o rok později. Po válce o dědictví rakouské se Britové i Francouzi snažili vmísit do nástupnických a vnitřních bojů vně místních území s cílem získat jejich podporu a území na úkor nebo ke zvýšení převahy nad protivníkem. Britům se podařilo získat pevnost Tívukkóttai za podporu Šáhdžího v nástupnické válce v Taňčávúru.

Další spor nastal v nástupnictví za nizáma Nizámulmulka mezi jeho synem Násirem Džangem, britským spojencem a vnukem Muzaffarem Džangem, který měl vazby na francouzskou stranu. Čanda Sáhab, zeť bývalého árkádského vládce Dósta Alího, se měl stát navábem Karnátaku a poté měl pomoci dosadit Muzaffara na hajdarábádský trůn. Francouzi měli za pomoc proti navábovi

⁴⁰ ORME, Robert, *A history of the military transactions of the British nation in Indostan, from the year MDCCXLV. To which is prefixed, a dissertation on the establishments made by Mahomedan conquerors in Indostan*, sv. 1, Madras 1861, s. 76.

⁴¹ STRNAD, s. 629.

⁴² WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 52.

Avaruddínovi získat město Velúr a 40 okolních vesnic.⁴³ Spojené 30 000 vojsko Muzaffara a Čandy společně proniklo do Karnátaku, kde se spojilo s francouzskými jednotkami a střetlo se s Avaruddínovou 20 000 člennou armádou. Tu prakticky samy porazily francouzské jednotky, Avaruddín byl zabit, Mahfúz Chán zajat a Muhammad Alí uprchl. Angličané poté Muhammada začali podporovat.

V lednu 1750 vtáhl na území Karnátaku nizám Násir Džang s armádou čítající 300 000 lidí, maximálně 40 000 však bylo dobře cvičených vojáků a 1 200 jezdců na slonech, dále se připojila 10 000 členná maráthská kavalerie, Muhammad Alí s 6 000 muži a 600 Britů pod velením majora Stringera Lawrence.⁴⁴ Muzaffar se svému strýci vzdal, ale ten místo aby pokračoval v dobývání a oblehl Puduččéri, jak ho žádali Britové, usadil se na půl roku v Árkádu a francouzské faktorie byly pouze uzavřeny. Ještě téhož roku porazily francouzské jednotky vojsko Muhammada Alího s britskou posádkou u Tiruvádí a poté dobyly pevnost Džindží poblíž Puduččéri, kde opět přemohly Muhhamada Alího, díky čemuž ovládaly už prakticky celou oblast Karnátaku.⁴⁵ Nizám chtěl dobýt Džindží zpět a v prosinci se střetl na řece Čejjáru s vojskem francouzské Východoindické společnosti. Ihned po zahájení bitvy byl Násir Džang zrazen a zavražděn několika svými naváby, kteří o tom uzavřeli smlouvu s Dupleixem.

Novým nizámem se stal Muzaffar Džang a za pomoc jmenoval Dupleixe guvernérem veškeré Indie jižně od Krišny a Čandu Sáhaba jmenoval navábem Karnátaku. Proti francouzskému rozpínání se Britové snažili podporovat Muhammada Alího, usídleného v pevnosti Tiruččiráppalli, které jako jediné v Kanátaku vzdorovalo novému navábovi Čandovi Sáhabovi. Když se ho naváb, podporovaný francouzskou Společností, pokusil dobýt, zanechal Árkádu nechráněný, čehož využil pouze 500 členný oddíl britské Společnosti pod velením kapitána Roberta Clivea a město bez boje 11. září 1751 obsadil. Ještě v listopadu se oddělila od Čandy Sáhaba polovina vojska s Francouzi a pokusili se hlavní město získat zpět, ale neúspěšně. Clive získal z Madrásu posily a mohl

⁴³ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 60.

⁴⁴ MALLESON, *History of the French*, s. 249–250.

⁴⁵ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 61.

se vydat neúspěšné útočníky stíhat. V únoru roku 1752 se Čandův syn Réza Chán společně s Francouzi vydali k Madrásu, ale byli opět Clivem poraženi. Touto prohrou ztratili Francouzi kontrolu nad severní částí Karnátaku a jediná možnost, jak se ještě vzpamatovat z úpadku bylo úspěšné dokončení obléhání Tiruččiráppalli.⁴⁶ Britové tomu chtěli předejít posílením Muhammada Alího a tak 28. března 1752 dorazil do Tiruččiráppalli velitel Stringer Lawrenc a jeho zástupce Robert Clive společně se 400 evropskými vojáky a 1 100 sipahii.⁴⁷ Tento krok znejistil obléhatele v čele s velitelem francouzských jednotek Jacquesem Law de Tancarvillem, který „*pochopil, že je nutno odtáhnout, ale styděl se o tom napsat Dupleixovi.*“⁴⁸ Čanda Sáhab se stáhl na ostrov Šríragam a obklíčený Law se spoléhal na posily z Puduččéri, avšak ty byly Clivem poraženy 9. června, Law kapituloval 12. června a zajat byl i Čanda Sáhab, který byl poté popraven a tím se vládcem Karnátaku stával Muhammad Alí.

Jediným územím pod kontrolou francouzské Společnosti v Karnátaku zůstaly pevnost Džindží a Puduččéri. Nový nizám Salábat Džang, který nahradil cestou zpět na Dakšin zemřelého Muzaffara Džanga, dokonce jmenoval Dupleixe karnátským navábem v lednu roku 1753. Francouzi se svými spojenci, maráthy pod velením Mórári Ráem a Nandžou Rážem, vůdcem Maisúru, se opět pokusili dobýt Tiruččiráppalli, ale nevedlo to k žádnému úspěchu, jelikož Dupleixovi spojenci nebyli příliš aktivní. I když se Francouzům podařilo město dobře blokovat, anglické jednotky se dokázaly dostat dovnitř i ven. V říjnu se podařilo dostat Francouzům do města zapomenutou podzemní chodbou, ale Britové se rychle vzpamatovali a útočníky pobili.

Po tomto dalším neúspěchu zahájil Dupleix vyjednávání s Britským guvernérem Thomasem Saundersem o neutralitě v nizozemské osadě Sadurangappattanamu. Žádosti obou stran se však značně rozcházely a jednání se táhla od ledna do srpna 1754, kdy byl odvolán Dupleix z guvernéřského postu a nahrazen Charlesem Godéheuem. Tento zmocněnec Společnosti měl dosáhnout míru, jelikož Východoindická společnost čím dál víc prodělávala kvůli velkým

⁴⁶ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 75–76.

⁴⁷ MALLESON, *History of the French*, s. 306.

⁴⁸ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 77.

výdajům na válčení a upozadění obchodování, což mělo za následek pád ceny akcii Společnosti.⁴⁹ Předběžný mír byl podepsán 1. ledna 1755 v Puduččeri, Francouzi museli uznat navábem Muhammada Alího a Britové Salábata Džanga nizámem a také se dohodli na dalším nevměšování se do místních záležitostí.⁵⁰

Na rozdíl od Karnátaku se Francouzi těšili vlivu na dvoře nizáma na Dakšinu, jehož součástí se stal velitel francouzských jednotek Charles-Joseph Bussy. Ten dostal odměnou za pomoc při upevňování nizámovo moci do držení některá území na Dakšinu a získal na haidarabátském dvoře velikou politickou moc. Francouzská Společnost Indií byla jedinou Společností fungující ve střední Indii a také převzala správu Severních sarkárů,⁵¹ z nichž plynul roční zisk 800 000 liber šterlinků.⁵² Dupleix na guvernérském postu vystřídal Duval de Leyrit a půl roku poté byl vystřídán i Saunders, Georgem Pigotem. Ten slíbil i přes uzavřený mír podporu Muhammadu Alímu a Britové alespoň vysílali tajné agenty na nizámův dvůr.

V této době, tedy v polovině padesátých let, se začala v Evropě naplno projevovat takzvaná diplomatická revoluce, která změnila zažitá několikasetletá spolenectví a s přispěním bojů mezi Velkou Británií a Francií v koloniích a na mořích, zavedla k vypuknutí sedmileté války.

⁴⁹ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 83.

⁵⁰ STRNAD, s. 637.

⁵¹ Severní sarkáry – oblast na Koromandelském pobřeží nad oblastí Karnátaku.

⁵² STRNAD, s. 637.

2 Sedmiletá válka v Indii

2.1 Vypuknutí války v Evropě

Válku o dědictví rakouské ukončila mírová smlouva uzavřená 18. října 1748 v Cáchách. Po něm následovala přeměna stávajících spojenečství. Rakousko, rozladěné ztrátou Slezska, chtělo území na severu monarchie získat zpět, ale jeho dosavadní britský spojenec nebyl ochoten k tomuto kroku přispět. Proti silnému Prusku by Rakousko samo neobstálo a potřebovalo tedy jiného silného spojence. O vyjednávání spojenečství s Francií, hlavním soupeřem Velké Británie, se zasadil především vyslanec na francouzském dvoře a poté státní kancléř Václav Antonín hrabě Kounic-Rietberg, jehož návrh byl Marií Terezií přijat. Tajná jednání se táhla od roku 1749 především proto, že se obával rakouské orientace na Británii i přes nabídky územních zisků v Itálii a rakouském Nizozemí, které Rakousko Francii nabízelo. Jediným spojencem v Evropě, ochotným bojovat proti Prusku, zůstávalo Rusko.⁵³

Nedlouho po cášském míru opět následovaly potyčky mezi Francií a Velkou Británií v koloniích, jejichž hranice mír přesněji nevymezil. V předchozí kapitole již bylo uvedeno, jak britské loďstvo zajímalo lodě francouzské v Indickém oceánu i přes dohodnutou neutralitu na počátku války o rakouské dědictví. Podobně tomu bylo i nyní v období příměří. Na mořích docházelo ke střetům, francouzské lodě byly zajímány a od roku 1754 spolu obě velmoci vedly námořní válku.⁵⁴ V Americe se Britové snažili rozšířit své území za Allegheny, kde však naráželi na francouzský odpor. Do konce dalšího roku se do britského zajetí dostalo 300 francouzských obchodních lodí a 6 000 námořníků.⁵⁵ Francie zamýšlela nastalé ztráty kompenzovat obsazením britského Hannoverska. Britové proto zahájili nová jednání o posílení spojenečství s Rakouskem, které ovšem vidělo hlavního soupeře v Prusku a nikoli ve Francii, proti které by v případě spojenečství s Británií vyslalo armádu do Nizozemí a tím zůstalo

⁵³ SKŘIVAN, Aleš, DRŠKA, Václav, STELLNER, František, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1648–1914*, Praha 1994, s. 89–90.

⁵⁴ Tamtéž, s. 91.

⁵⁵ STELLNER, František, *Sedmiletá válka v Evropě*, Praha 2000, s. 55.

nechráněno před případným pruským napadením.⁵⁶ Po tomto neúspěšném jednání se britská strana odvrátila od spojení s Rakouskem a začala vyjednávat s Pruskem a Ruskem. Oproti tomu se v srpnu 1755 pokusilo Rakousko zahájit nová jednání s Francií prostřednictvím paní de Pompadour a tentokrát Ludvík XV. souhlasil s vyjednáváním, jelikož věděl o britsko-pruském vyjednáváním, i když stále věřil v pruskou věrnost Francii. Kounic se snažil vytvořit protiruskou koalici, ve které by po boku Rakouska figurovalo Rusko, Švédsko a Sasko a od Francie požadoval neutralitu. Marie Terezie dále trvala na znovuzískání Slezska a Kladska a byla ochotna nabídnout Francii část jižního Nizozemí, které bylo příliš vzdálené a tudíž i těžko hájitelné.⁵⁷

O měsíc později podepsalo Rusko s Velkou Británií subsidiární smlouvu, jíž se zavazovalo v následujících čtyřech letech poskytnout vojsko v případě napadení britských jednotek, nebo jeho spojenců. Oboustranná ratifikace smlouvy se ale vlekla kvůli špatnému zdraví carevny. Vzápětí navrhla Británie Prusku smlouvu o neutralitě, kterou Prusko chtělo ratifikovat dříve, než bude ratifikovaná smlouva Velké Británie s Ruskem. S touto možností Francouzi nepočítali, ale než stihli s Pruskem obnovit spojeneckou smlouvu, podepsalo Prusko s Velkou Británií 16. ledna 1756 westminsterskou konvenci, čímž začalo takzvané „*renversement des alliances*“ (obrácení aliancí).⁵⁸ Zároveň Britové doufali v udržení spojení Rakouska a smlouvu s Pruskem brali hlavně jako ochranu Hannovera při konfliktu v zámoří. Nutno podotknout, že tehdejší smlouvy měly mnoho tajných článků a dohod, jako v tomto případě, kdy například Fridrich II. získal od Jiřího II. garanci na Slezsko.⁵⁹ Westminsterská konvence přiměla Francii k rychlejšímu jednání s Rakouskem a výsledkem byla tzv. první versailleská smlouva z 1. května 1756 garantující neutralitu těchto dvou velmocí a obrané spojení při napadení třetí mocností. V tom případě se zavázali k pomoci poskytnout 24 000 vojáků, z toho 6 000 jezdců.⁶⁰ Taktéž Rusko nebylo s britsko-pruskou smlouvou spokojeno, chtělo zrušit smlouvu,

⁵⁶ STELLNER, s. 52.

⁵⁷ Tamtéž, s. 63.

⁵⁸ SKŘIVAN, DRŠKA, STELLNER, s. 92.

⁵⁹ STELLNER, s. 67.

⁶⁰ RICHTER, Karel, *Třeba i železem a krví. Prusko-rakouské války 1740–1866*, Praha 2007, s. 91.

kteřou carevna ratifikovala 14. ledna a za kařdou cenu chtělo bojovat proti Prusku. Proto se snařilo uzavřít smlouvu s Rakouskem a Francií, ale Rakuřané tento krok protahovali, neboť nechtěli začít válku jeřtě tento rok, ale již s ní počítali v brzké době, jako s nevyhnutelnou.⁶¹

Jiř zde padlo, že Velká Británie a Francie spolu bojovali na moři a v koloniích i bez vyhlášení války. Francii docházela trpělivost se ztrátami, které jí způsobovalo zajímání obchodních lodí, a proto na začátku roku 1756 poslala do Londýna ultimátum s požadavkem na navrácení lodí, ale to bylo 13. ledna odmítnuto.⁶² Francie se rozhodla zaútočit na britskou Menorku v baleárském souostroví a 10. dubna vyplula z Toulonu flotila s 16 000 člennou posádkou. I přes měsíce trvající přípravy, o kterých Velká Británie věděla, neudělala nic pro posílení ostrova, a když se o několik dní později dokázala přiblížit eskadra admirála Bynga, byl již ostrov obsazen Francouzi, kterým velel vévoda de Richelieu.⁶³ Británie ovšem v obavách z francouzské invaze na britské ostrovy rozmístila jednotky podél jižního pobřeží a 18. května vstoupili do válečného stavu s Francií, která vyhlásila Británii válku 9. června 1756.⁶⁴

V červnu roku 1756 se začal Fridrich II. obávat útoku ze strany Rakouska a Ruska a v srpnu císařovnu i carevnu písemně obvinil z plánování války ve společném ofenzivním paktu. Rakuřané však stále neměli uzavřenou smlouvu s Ruskem, Francie taktěž ne. Ta dokonce ani nechtěla pomoct rozbít zemi Fridricha Velikého. Nakonec se Fridrich II. rozhodl pro preventivní úder proti protipruskému bloku a to útokem na nejslabší článek této koalice, na Sasko. Ten se uskutečnil 29. srpna, když pruská 66 000 členná armáda vpadla do Saska, kde narazila na minimální odpor.⁶⁵

⁶¹ STELLNER, s. 75.

⁶² WANNER, Michal, *Sedmiletá válka v Indii*, Praha 2001, s. 150.

⁶³ LONGMAN, Frederick William, *Frederick the Great and the Seven Years' War*, London 1881, s. 77–78.

⁶⁴ STELLNER, s. 76.

⁶⁵ SKŘIVAN, DRŠKA, STELLNER, s. 94.

2.2 Průběh konfliktu

2.2.1 Boj o Kalkatu a dobytí Čandarnagaru

Doposud se soupeření Velké Británie a Francie na indickém subkontinentu odehrávalo především na Koromandelském pobřeží v oblasti Karnátaku. Nyní se ale situace zostříla v zatím relativně klidném Bengálsku, když zemřel v dubnu 1756 naváb Alivardí Chán, kterého nahradil jeho vnuk Sirádžuddaula.

V této době eskalovalo napětí mezi evropskými velmocemi, především mezi Francií a Británií. Válka se stávala nevyhnutelnou. Proto evropské společnosti začaly opevňovat své faktorie, což se ovšem nelíbilo navábovi, protože Evropané byli pouze v nájmu na jeho území. Nizozemci i Francouzi od opevňování ustoupili, ale Britové nikoli a tak Sirádžuddaulovo vojsko 16. června obsadilo Kalkatu, britské obchodní centrum v Bengálsku. Z Madrásu byla vypravena výprava na znovudobytí Kalkaty, což se podařilo 2. ledna následujícího roku. Několik dní poté dorazily z Evropy zprávy o vypuknutí války. Zaregistroval to i naváb, který se snažil spojit s Francouzi obchodujícími z Čandarnagaru, ti se však rozhodli zůstat neutrální.⁶⁶

Naváb se rozhodl 2. února 1757 opět zaútočit na Kalkatu, tentokrát se 40 000 armádou. Clive se pokusil o noční překvapivý protiútok, kdy chtěl vpadnout přímo do tábora navába, ale část jeho jednotek zabloudila, čímž se vojsko rozptýlilo a nemohlo se bránit následnému útoku. Britské jednotky se tedy stáhly zpět do pevnosti William v Kalkatě a navábova armáda odtáhla od města. Během mírového vyjednávání 9. února byla Britům potvrzena privilegia a zapláceno odškodnění obchodníkům.⁶⁷

Naváb se sice snažil udržet určitou formu neutrality a rovnováhy mezi Evropany, podobně jako se o to pokoušel nizám v Karnátaku, ale po uzavření smlouvy s Francouzi se Britové báli navábova spojení s jejich úhlavním rivalem a rozhodli se zaútočit na francouzský Čandarnagar. Clivovy dorazily posily z Bombaje a 14. března 1757 začal útok na pevnost. Obránci se vzdali až po ostřelování z lodí admirála Wattse 23. března a Francie tím přišla o hlavní

⁶⁶ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 110–115.

⁶⁷ FORTESCUE, John William, *A History of the British Army*, sv. 2, London 1899, s. 413–415.

obchodní základnu v Bengálsku.⁶⁸ Bussy, který vládl na Dakšinu, chtěl na pomoc Čandarnagaru vyslat jednotky pod velením Lawa, ale mezitím dorazila zpráva o kapitulaci. Francouzi na oplátku obsadili britské faktorie v Severních sarkárech.⁶⁹

2.2.2 Bitva u Palásí

Clive chtěl pokračovat dál po řece a dobýt i Bengálské hlavní město Muršídábád a sesadit navába Sirádžuddaula, jelikož se stále obávali aliance navába s Francouzi. Britové se dohodli na spiknutí s Mír Džafarem, pokladníkem armády a Sirádžuddaulaovým strýcem, jenž měl synovce nahradit v úřadu navába. Dalšími spiklenci byli například obchodník Džagat Séth, sikhský obchodník Amírčand, nebo generál Jár Lutuf Chán. Ti měli za odměnu obdržet určitou částku peněz, nejvíce si však řekl Amírčand a to 675 000 liber šterlinků.⁷⁰ Smlouva byla podepsána 11. června 1757, 13. června vyrazil Clive s vojskem z Čandarnagaru podél řeky Huglí směrem k Muršídábádu a následující den odeslal navábovi dopis, ve kterém mu vyhlašoval válku. Naváb mezi tím nařídil Míru Džafarovi rozmístit své jednotky u vesnice Palásí.⁷¹

Britské vojsko pod vedením Clivea se skládalo z 900 Evropanů, 200 míšených Portugalců, 2 100 Sipahíů a z deseti děl. Již 18. června obsadila skupina pod velením majora Eyra Coota pevnost v Kátvě, kterou spravoval jeden ze spiklenců a pouze symbolicky založil pár požárů. Clive se snažil kontaktovat Míra Džafara a začaly se šířit i spekulace o zradě, které však navábův strýc vyvrátil v dopise z 20. června.⁷² Následující den se válečná rada usnesla na vyčkávací taktice, Clive byl ale proti a podpořilo ho dalších šest důstojníků včetně Coota. K Muršídábádu vyrazil hned 22. června a ještě ten den obdržel od Míra Džafara dopis o pohybu navábových vojsk zhruba 10 kilometrů jižně od hlavního města. O půlnoci dorazil k vesnici Palásí, kde se měl spojit s Mír Džafarem, a proto zde nechal rozbít tábor a přenocovat. Ráno však Clive zjistil,

⁶⁸ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 117.

⁶⁹ DODWELL, Henry Herbert (ed.), *The Cambridge History of India. Vol. 5. British in India 1497–1858*, Cambridge 1929, s. 139.

⁷⁰ ORME, s. 151.

⁷¹ FORTESCUE, s. 416.

⁷² Tamtéž, s. 416–417.

že navábova zhruba 50 000 armáda táboří jen pár kilometrů od britského ležení. Rozhodl, že se jednotky mají opevnit v nedalekém mangovníkovém háji u řeky a velitelský stan si zřídil v navábově loveckém zámečku. Bengálskou armádu tvořilo asi 35 000 pěšáků a 15 000 jezdců, vyzbrojených mušketami, meči a oštěpy. Dále měli Bengálci k dispozici 53 děl, většinou těžkého kalibru. K navábovi se připojilo také zhruba 50 francouzských dělostřelců se čtyřmi vlastními děly pod velením St-Fraise, kteří uprchli z Čandarnagaru.⁷³ Jisté obavy měl Clive i z toho, jak se dále zachová Mír Džafar, od kterého sice přišlo několik dopisů, ale stále si nebyl nikdo jistý, jak se zachová v bitvě.⁷⁴

Britové byli rozmístěni od mangovníkového háje podél řeky a měli předsunutá děla u cihlářských vysokých pecí. Proti nim byla u vodní nádrže postavena francouzská děla. Napravo od Britů zaujaly pozice jednotky Míra Džafara a od něj se táhl obloukem zbytek navábovy armády v čele s věrným generálem Mírem Madanem, Báhadurem Alím Chánem a zakončeným Móhanem Lálem u řeky. V případě, že by se Mír Džafar nepřipojil ke Clivovi, byli by Britové úplně obklíčeni.

V osm hodin ráno 23. června 1757 začala bitva u Palásí výstřelem z francouzského děla. Britská děla palbu opětovala a po hodinovém vzájemném bombardování se Britské jednotky, kromě děl, stáhly do mangovníkového háje, který je poměrně slušně kryl před palbou. Dělostřelba pokračovala až do jedenácti hodin. Poté Clive svolal radu velitelů, která se však na dalším postupu neshodla a tak Clive rozhodl pokračovat v palbě až do setmění a o půlnoci chtěl zaútočit na tábor Sirádžuddaula. Mír Džafar se svým vojskem pouze přihlížel a vyčkával.⁷⁵

Hodinu po poledni zasáhla do průběhu bitvy příroda bouří a velmi silným deštěm, který přerušil dělostřelbu. Připravení Britové stačili ukrýt střelný prach pod plachty, Bengálci nikoliv. Poté, co se liják ustal, zahájil generál Mír Madan útok na britské pozice od nádrží v přesvědčení, že jejich děla jsou také deštěm vyražena z boje. Britští dělostřelci však ihned začali na protivníka pálit, Mír

⁷³ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 120–121.

⁷⁴ DODWELL, *The Cambridge*, s. 150.

⁷⁵ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 122–123.

Madanovo vojsko bylo zaskočeno, roztroušeno a on sám byl smrtelně zraněn. Navába zpráva o této události šokovala. Nechal si zavolat Míra Džafara a přiměl ho odpřísáhnout mu poslušnost. Ráj Darlab, další z generálů zrádců, poradil navábovi stáhnout armádu do tábora a on sám by měl odjet zpět do Muršídábádu. Naváb ho poslechl a s ochranou 2 000 jezdců začal z boje ujíždět na velbloudovi.⁷⁶

Bengálské jednotky se začaly stahovat na sever směrem do tábora, čímž nechali Francouze samotné u nádrží. Pouze armáda Míra Džafara se přiblížila k Britům a pro jistotu proti ní byly vyčleněny tři čety a jedno dělo. Francouzi byli od nádrže zatlačeni do opevněné reduty a Britové začali ostřelovat bengálský tábor, ve kterém vypukla panika. Jednotky navábovi věrných generálů se začaly rozprchávat a jako poslední utekli francouzští dělostřelci. V pět hodin odpoledne dosáhl Clive navábova opevněného tábora a vyhrál tak bitvu u Palásí. Ztráty na britské straně činily 7 mrtvých a 13 raněných Evropanů, 16 mrtvých a 36 raněných Sipahíů, na bengálské straně padlo v boji přibližně 500 mužů.⁷⁷

Den po bitvě se Clive setkal v Daúdpuru s Mírem Džafarem a pozdravil ho jako navába Bengálska, Urísi a Biháru. Ještě toho večera odjel nový naváb do Muršídábádu a jeho syn byl pověřen chycením a zabitím Sirádžuddauly, což se mu povedlo 2. července. Clive dorazil do hlavního města 28. června a slavnostně dosadil Míra Džafara na trůn.⁷⁸

Tuto bitvu tedy pomohlo Britům vyhrát více okolností, především to však byla zrada navábových generálů, zásah přírody v podobě silného deště a špatná bojová morálka indických bojovníků. Pádem Čandarnagaru a získání si nového navába na britskou stranu zůstala Velká Británie, respektive britská Východoindická společnost, jedinou Evropskou velmocí v Bengálsku.⁷⁹

⁷⁶ FORTESCUE, s. 421.

⁷⁷ Tamtéž, s. 423–424.

⁷⁸ DODWELL, *The Cambridge*, s. 150–151.

⁷⁹ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 126.

2.2.3 Začátek války v Karnátaku

Během bojů v Bengálsku panoval v Karnátaku, v oblasti střetů britských a francouzských jednotek před sedmiletou válkou, klid zbraní. Francouzi přitom nevyužili britské takřka nepřítomnosti, když většina jednotek byla převelena právě na pomoc Clivovi do Bengálska. Úkolem guvernéra Duvala de Leyrita bylo dohodnout s britským protějškem neutralitu, ale tento postoj britská strana odmítala i přes zmíněnou vojenskou početní nevýhodu. Britové byli navíc zavázáni pomoci Muhammadu Alímu a museli tak vyslat několik svých jednotek proti jeho bratrovi Mahfúz Chánovi. Francouzi toho využili a v březnu 1757 obsadili Maduru, jedno z Muhammadových měst. Na to se Britové snažili zareagovat dobytím francouzské pevnosti Vandavási, avšak neúspěšně. V září se ale podařilo kapitánu Caillaudovi dobýt Maduru zpět do držení Muhammada Alího.⁸⁰

Počátkem roku 1757 byl velitelem francouzské armády v Indii jmenován Thomas Arthur Lally-Tollendal, Ir nenávidící Angličany. Jeho nově postavená armáda složená ze tří pluků vyplula z Francie s flotilou admirála d'Achého 2. května 1757 a po skoro roční cestě dorazila do Puduččeri 28. dubna 1758.⁸¹ Jeho úkolem bylo vystřadit Brity z Indie a začít měl s dobytím pevnosti St. David. Proto ještě téhož dne vyslal několik jednotek ke Kúdalúru a po moři je doprovázela flotila 9 lodí s admirálem d'Achém. Tou dobou již dva měsíce hlídala pobřeží poblíž Madrásu britská flotila admirála Pococka, který nahradil zemřelého admirála Wattse a k němuž se připojila flotila komodora Stevense vyslaná z Velké Británie. S francouzskou flotilou se střetlo 7 lodí admirála Pococka a i když střet skončil nerozhodně, francouzské loďstvo utrpělo vyšší ztráty na životech. Poté se britská flotila stáhla opravit poškozené lodě do Madrásu a francouzská do kotviště u Puduččeri.⁸² V téže odpoledne dorazily francouzské jednotky pod velením hraběte d'Estainga ke Kúdalúru, jehož obranu tvořilo pouze několik menších jednotek sipáhů. Druhý den dorazily další francouzské jednotky včetně obléhacích zbraní a 1. května dorazil i Lally a

⁸⁰ STRNAD, s. 638.

⁸¹ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 155.

⁸² FORTESCUE, s. 429–430.

převzal velení nad již 3 500 vojáky.⁸³ Obránci se vzdali 4. května téměř bez boje a bylo jim umožněno odejít do pevnosti St. David, ke které se záhy vydali i Francouzi.

D'Achého flotila přivezla další posily, celkem tedy začalo obléhat St. David 2 500 Evropanů a 2 500 sipáhů, kteří ovšem měli špatnou bojovou morálku a mnoho jich uteklo. Na straně obránců bylo přibližně 1 600 sipáhů a 600 Evropanů, rovněž ne příliš schopných.⁸⁴ Obléhání trvalo téměř měsíc, avšak 1. června provedli Francouzi útok s podporou loďstva a obránci se vzdali. Britští zajatci byli vyměněni za francouzské zajatce držené v Tiruččiráppalli. Nyní bránili Francouzům v postupu na Madrás už jen dvě překážky – nedostatek proviantu a peněz a flotila admirála Pococka, proti které odmítal d'Aché zasáhnout. Problém s britským loďstvem mohlo tedy vyřešit až období monzunů, kdy musely britské lodě odplout do bezpečí. Mezi tím se Lally rozhodl vymáhat dosud nesplacenou půjčku 70 láchů⁸⁵ rupií tančávúrského rádži Partapa Singha vůči Čandovi Sáhabovi, bývalému karnátačkému navábovi.⁸⁶ Rádža zaplatit odmítal. Lallyho armáda se pokusila dobýt Tančávúr, ale hladovějící a bouřící se vojsko pevnost nedobyla a muselo se vrátit bezúspěšně do Puduččéri. Mezi tím utrpěl porážku u Káraikkálu admirál d'Aché od svého britského protějšku, který navíc zakotvil s flotilou před francouzským přístavem a odřízl ho tak od námořního zásobování.⁸⁷ Francouzský admirál se počátkem září stáhl na Mauricius a v říjnu odjel před monzunovým obdobím do Bombaje i admirál Pocock. Zároveň se do Karnátaku vrátil z Dakšinu s celou svojí armádou Bussy, který dostal od Lallyho rozkaz spojit se s jeho armádou a podílet se na eliminaci Britů na Koromandelském pobřeží.

2.2.4 Obléhání Madrásu

Francouzská přesila se návratem Bussyho ještě zvýšila a nic na tom nezměnilo ani 200 vojáků plukovníka Dropera, jenž připlul do Madrásu. V říjnu obsadili

⁸³ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 156.

⁸⁴ FORTESCUE, s. 431.

⁸⁵ Lách – jednotka indického numerického systému, 1 lách = 100 000.

⁸⁶ DODWELL, *The Cambridge*, s. 159.

⁸⁷ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 159.

Francouzi slabě bráněný Árkádu a Lally dosadil Rézu Chána do funkce navába. S výjimkou 2 000 sipáhů bránících Tiruččiráppalli, a malé posádky Evropanů v Sengalpattu, se veškeré britské jednotky přesunuly do Madrásu. V listopadu zahájilo tažení na Madrás 2 000 Evropanů, 300 jezdců a 5 000 sipáhů, rozdělených do čtyř brigád pod velení velitelů Saubineta, Crillona, d'Estainga a de Soupireho s vrchním velitelem Bussym.⁸⁸ Koncem listopadu dorazili do Kánčipuramu, 4. prosince se k armádě připojil Lally a 12. prosince byli před Madrásem. Cestou Francouzi minuli Sengalpattu, který se Lally rozhodl nedobýt z důvodu šetření sil a nedostatku času, jelikož dle guvernéra de Leyrita hrozil brzký návrat flotily admirála Pockoka.⁸⁹ Madrás, u jehož hradeb stanula Lallyho armáda 14. prosince 1758, bránilo necelých 1 800 Evropanů, 200 jezdců a 2 200 sipáhů, kterým velel plukovník Lawrence, guvernér Pigot a podplukovník Draper.⁹⁰

Francouzské vojsko začalo loupit v nechráněné části města, v tzv. Černém městě, které bylo bohaté a nacházelo se v něm mnoho skladů vína, které „byly samozřejmě ihned vyprázdněny; dokonce ani část nejlepšího lotrinského pluku neodolala svodům. Francouzi i topasové byli za čtvrt hodiny opilí, Lally zcela ztratil kontrolu nad svými vojáky.“⁹¹ Toho využili obránci útokem 500 vojáky vedenými Draperem. Francouzské jednotky se ale začaly rychle vzpamatovávat, útok odrazily a po hodinu trvajícím boji v ulicích Černého města začaly získávat převahu. Draperovo vojsko kryté muži majora Breretona se začalo stahovat zpět přes řeku do chráněné části Madrásu. Ztráty na obou stranách činily zhruba 200 zabíjených, nebo zajatých vojáků. Lallyho armáda nyní zahájila obléhání ze severní strany od Černého města a 2. ledna začala Madrás ostřelovat.⁹² Obléhání se vleklo celý měsíc, během kterého se neudálo nic výrazného. Občas některá ze stran provedla menší výpad vůči nepříteli, ale bez větších úspěchů. Francouzské jednotky opouštěla už tak špatná morálka kvůli nedostatku jídla, munice a peněz a zásobování ještě více vážlo kvůli několika přepadením zásobovacího konvoje

⁸⁸ MALLESON, *History of the French*, s. 535.

⁸⁹ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 161–162.

⁹⁰ MALLESON, *History of the French*, s. 536.

⁹¹ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 162–163.

⁹² FORTESCUE, s. 438–439.

posádkou Sengalpattu. Britové již vyhlíželi admirála Poccocka, který dorazil do Madrásu 16. února a přivezl zásoby a 600 mužů. To definitivně zlomilo morálku obléhatelů a proto Lally rozhodl ukončit obléhání a hned 17. února vyrazila francouzská armáda zpět do Puduččéri. Ztráty na straně obránců činily 272 mrtvých, 196 raněných a 120 zajatých Evropanů, sipáhiů 440 dezertovalo a 322 padlo.⁹³ Na francouzské straně nejsou ztráty známy, každopádně armáda byla totálně demoralizovaná. Lally pochopil, že nedobytí slabého Sengalpattu, kterým se nechtěl v prosinci zdržovat, se ukázalo jako jedna z hlavních chyb neúspěchu. Tou druhou byl nedostatek morálky a kázně v jeho vojsku.⁹⁴

Další ránu zasadil Francouzům major Brereton, který převzal velení po Lawrencovi a Draperovi, kteří se odjeli léčit do Velké Británie. Nejprve porazil v dubnu de Soupiera u Káňčipuramu, jež vzápětí obsadil, stejně jako o několik dní poté i Kávéripákkam. Tím na čas ustaly pozemní souboje v Karnátaku.

2.2.5 Bitva u Konduru a obléhání Mačilípatnamu

Neúspěšné obléhání Madrásu nebylo pro Francii jediným velkým neúspěchem v Indii. Povolání Bussyho s armádou do Puduččéri na pomoc Lallymu znamenalo zanechání téměř nechráněných kolonií na Dakšinu a v Severních sarkárech. Větší vojsko zanechal Bussy pouze v Mačilípatnamu, kde měl nezkušený markýz Conflans k dispozici 500 mužů, nutno podotknout, že to byly jedny z nejlepších jednotek v jižní Indii. Conflans nicméně neznal jazyk, ani se neuměl orientovat v zemi a většina místních vládců se začala od Francouzů odvracet.⁹⁵

Této situace se rozhodl využít Clive. Koncem září 1758 nechal vypravit vojsko o síle 500 Evropanů, 2 000 sipáhiů a 6 děl pod velením plukovníka Forda. V Bengálsku, kterému hrozilo napadení císařem z Dillí, a navábem Avadhu si Clive ponechal pouze 300 mužů. Po plavbě rozbouřeným mořem se 20. října vylodili ve Višákhapatnamu a spojili se s Anandarádžou, zamíndárem⁹⁶ Vidžajanagaru. Anandarádž připojil k Fordově vojsku 500 jezdců a 5 000 pěšáků

⁹³ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 166.

⁹⁴ FORTESCUE, s. 441.

⁹⁵ MALLESON, *History of the French*, s. 546.

⁹⁶ Zamíndár – berní správce svěřeného území, dědičný úřad.

vyzbrojených kopími a luky.⁹⁷ Forde se rozhodl pro pochod k francouzským pozicím u hlavního města Rádžamahéndravaramu a pevnosti Peddapore. Conflansovi se mezitím podařilo získat od několika stále věrných místních vládců asi 4 000 sipáhů. Když Fordova armáda došla k vesnici Chambore, rozhodl se Forde rozdělit s tím, že jeho armáda obejde nedaleko ležící francouzskou armádu a obsadí město Kondur. Akce začala 8. prosince 1758 nad ránem, ale mezitím Conflans začal ostřelovat ležení Anandarádži, který však okamžitě nechal vyrazit k pochodu a spojit se opět s Fordovo vojskem. Ještě ten večer se setkali v Konduru. Podle všeho Conflans nevěděl, že byl obejit a myslel, že vojsko, které zahnal do města, byla celá britská armáda. Francouzi se zformovali před městem, ale Forde nečekaně opustil pozici uvnitř města a Conflansovo armádu drtivě porazil. Francouzský velitel následoval prchající armádu do Mačilípatnamu. Další den obsadila část britské armády hlavní město a Forde začal připravovat tažení na Mačilípatnam.⁹⁸

Na pochod k nejdůležitějšímu opěrnému a obchodnímu bodu francouzů vyrazila Fordova armáda 28. ledna 1759. Za tu dobu získal Conflans čas k posílení jednotek ve městě, které začal Forde obléhat 6. března. Obléhání se táhlo celý měsíc a Brity znepokojovaly zprávy o příchodu 35 000 armády nizáma Salábata Džanga.⁹⁹ Forde se proto 7. března odhodlal k nočnímu útoku na město a to během několika hodin podlehl a Francouzi se vzdali. Překvapený nizám v důsledku těchto francouzských proher rozhodl ukončit s nimi spojenectví a 14. května podepsal novou smlouvu s Brity, kteří si směli ponechat na Francouzích dobytá města. Během krátké doby tak Francie přišla o všechna území v Severních sarkárech a o vliv na nizámově dvoře, který Bussy získal.¹⁰⁰

2.2.6 Poslední námořní bitva u Koromandelského pobřeží

Stále stoupající britskou morálku, navyšující každé další přemožení francouzského soupeře ještě zlepšily zprávy o vyslání posil z Bengálska, kterým

⁹⁷ FORTESCUE, s. 442.

⁹⁸ FORTESCUE, s. 443–445.

⁹⁹ MALLESON, *History of the French*, s. 549.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 550.

bude velet major Eyre Coote. Posil se ale také měli dočkat Francouzi, bouřící se z důvodu nevyplácení žoldu. Ještě předtím se ale d'Achého flotila už potřetí utkala s flotilou admirála Pococka. D'Aché připlul 2. září a disponoval čtyřmi loděmi francouzského královského námořnictva a sedmi plavidly Společnosti, Pocock měl devět lodí královského námořnictva a dvě lodě Východoindické společnosti, tedy lodě původně obchodní a z nutnosti přestavěné k možnosti boje.¹⁰¹ Samotná bitva se odehrála 10. září a trvala dvě hodiny. Ztráty na britské straně byly více než 500 mrtvých a raněných, na francouzské straně to bylo až 1 500 mrtvých a raněných. Obě flotily se stáhly do svých přístavů a d'Aché mohl vyložit posily Lallymu a především peníze na placení žoldu. Francouzský admirál se poté stáhl na Ceylon, tentokrát již definitivně.¹⁰²

2.2.7 Boje o Vandavási a britské obsazování měst

Na konci října dorazil do Madrásu major Coote s posilami a ihned se vydal do Káňčipuramu, aby se spojil s majorem Breretonem. V okolí dobyli několik menších pevností, hlavně se ale snažil Coote přimět k akci Lallyho.¹⁰³ Coote rozhodl pro útok na Vandavási a jeho obsazení. Brereton s částí armády obsadil nejprve pevnost Trivatore a 30. listopadu se vzdala slabá posádka Vandavási. Coote se zbytkem armády zatím obsadil Karunguli.¹⁰⁴

Lally se rozhodl dobýt Vandavási zpět a 13. ledna 1760 dorazil k městu, které se mu druhý den vzdalo. Coote okamžitě vyrazil k městu střetnout se s Lallym, ke kterému se připojil Bussy a 17. ledna se Britové utábořili necelých 25 kilometrů severně kvůli lepšímu spojení s Madrásem.¹⁰⁵ Nad ránem 22. ledna byl Coote se svojí armádou čítající 1 640 Evropanů a 80 evropských jezdců, 2 100 sipáhů a 1 250 domorodých jezdců a 15 děl, 5 kilometrů severně od francouzských pozic před městem. Lally disponoval 1 700 evropskými pěšáky a

¹⁰¹ MALLESON, *History of the French*, s. 554–555.

¹⁰² WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 168.

¹⁰³ DODWELL, *The Cambridge*, s. 163.

¹⁰⁴ FORTESCUE, s. 458–459.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 463.

200 jezdcí, dále měl 2 000 sipáhíů, 2 000 marátských jezdců zakoupených od Mórarái Ráa a 20 děl.¹⁰⁶

V první fázi měli zaútočit maráthové na britské linie z levé strany, ale byli zastaveni palbou a raději se stáhli. V poledne se k sobě bitevní linie přiblížily, začaly si ostřelovat pozice a jeden Lallyho jízdní pluk včetně jeho samotného se neúspěšně pokusil o útok. Když byl střed francouzské linie v největší permanenci, zasáhla britská rána muniční vůz na Bussyho levém křídle. Výbuch zabil nebo zranil na 80 mužů. Zbytek pluku byl v šoku, čehož využil Draperův pluk na pravém křídle britské linie a zaútočil. V následném střetu byl smrtelně raněn major Brereton, ale také byl zastřelen kůň pod Bussym, který z koně spadl a byl zajat. Někteří vojáci z jeho pluku uprchli, zbytek byl zajat. Francouzi tak nyní museli čelit útoku už i z levé strany, dělostřelci se taktéž rozutekli. Indičtí jezdci ve druhé linii se odmítali zapojit a maráthská jízda od svého dopoledního výpadu fungovala pouze jako pozorovatel. Coote se stále neodvážil k plnému útoku na francouzskou linii, ale soustavná palba odpor nepřátel zlomila po druhé hodině odpolední a Francouzi se postupně dávali na útěk směrem k Puduččéri, kam ustoupil i Lally.¹⁰⁷

Francouzů padlo 200, 160 jich bylo zajato, další ztráty byly mezi indickými vojáky, dohromady přes 600 mužů. Dále Francouzi přišli o všechna děla, munici a další vybavení, které na místě bitvy zanechali. Na britské straně zemřelo 63 vojáků a 124 jich bylo zraněno, domorodých vojáků bylo ztraceno kolem 80. Lally opět ukázal, že neposlouchal rady ostatních a bitvu si vedl po svém, obzvláště poté, co se mu snažil Bussy poradit obrannou taktiku uvnitř města a pevnosti. Lally již tušil, že mu nezbude nic jiného, než se opevnit v Puduččéri a čekat na obléhání. Zato v Madrásu vyvolal výsledek bitvy stejné nadšení, jako v Kalkatě po bitvě u Palásí.¹⁰⁸

Britové, respektive Coote, se ovšem s výhrou u Vandavási nespokojil a hned pokračoval v získávání dalších důležitých opěrných bodů na úkor Francouzů. Hned 28. února 1760 dobyl pevnost Séttuppattu, 9. února obsadil

¹⁰⁶ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 169–170.

¹⁰⁷ FORTESCUE, s. 463–469.

¹⁰⁸ ORME, s. 589–590.

hlavní město Karnátaku – Árkádu. V březnu podlehl klíčový přístav Álamparai. V dubnu následoval velmi důležitý Káraikkál, jehož posádka se majoru Monsonovi vzdala bez boje 5. dubna. Nakonec zůstalo Francouzům jenom Puduččéri, ke kterému byly blokovány všechny cesty.¹⁰⁹

2.2.8 Obléhání Puduččéri

Lally se v období přibývajících nezdarů a proher dokázal 4. června 1760 dohodnout na spojenectví s maisúrským generálem Haidarem Alím. Jeho švagr Mukdum Alí měl dorazit do Puduččéri se svojí 10 000 armádou a přivést zásoby. To se mu o několik dní později s částí vojska skutečně podařilo, ihned se ale vydal zpět za řeku Ariankopang. Britové na to zareagovali vysláním majora Moora k Trivádí se 180 Evropany, 50 jezdci a skoro 3 000 domorodci aby se střetl s Mukdumem Alím, 18. července k boji skutečně došlo a Mukdum Alí způsobil Britům velmi těžkou porážku.¹¹⁰ Další akce ze strany Haidara a jeho švagra se nekonala, jelikož do maisúrského knížectví vpadli maráthové a Haidar Alí stáhl všechny své jednotky na obranu.

Obléhatelům dorazily posily s majorem Munrem a britové tak dále pokračovali v upevňování pozic kolem města a zabíráním jednotlivých redut. Také byl povýšen major Monson, takže měl vyšší hodnost než Coote a ujal se velení obléhání. Lally se ještě pokusil s 2 000 vojáky přerušit obléhání, 3. září v noci podnikl výpad z města, ale část jeho vojska zabloudila a Lally se musel stáhnout zpět do města. V Puduččéri se postupně začali bouřit proti Lallymu celé město, docházely potraviny. Obráně města tak velel „*potrhlý Lally, sapérské oddíly měly až anekdoticky bezradné velení, vojenské a občanské oddíly fakticky bojovaly dohromady.*“¹¹¹

Od 20. září se prakticky nebojovalo, město bylo obklíčeno a ostřelováno děly. Po zranění plukovníka Monsona se obléhání opět ujal již také plukovník Coote. Koncem roku po období monzunů připrula britská flotila, která 13. ledna 1761 zahájila drtivé ostřelování z moře a pevnost téměř zničila. Obránci marně

¹⁰⁹ STRNAD, s. 640.

¹¹⁰ MALLESON, *History of the French*, s. 570–571.

¹¹¹ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 174.

čekali, že se ještě objeví flotila d'Achého a odežene britské lodě. Další den zasedla válečná rada a domluvila se na podmínkách kapitulace, které byly 15. ledna 1761 doručeny do britského tábora. Coote mohl obsadit Puduččeri následující den.¹¹²

Major Munro obsadil 18. února Mahé na západním pobřeží a v dubnu se vzdala poslední francouzská država v Karnátaku, pevnost Džindí. Francie tak během několika let přišla o vše, co doposud v Indii vybudovala.

2.3 Mírové uspořádání a poválečná situace

V koloniích v severní Americe a Indii bylo mezi Francouzi a Brity dobojováno koncem roku 1760, respektive na jaře 1761. Ministr zahraničí britské vlády William Pitt st., před válkou působící jako hlavní pokladník armády, se proto snažil ukončit válku. Způsobil však, že dosud neutrální Španělsko podepsalo spojeneckou smlouvu s Francií a 2. ledna 1762 vyhlásilo Velké Británii válku. Tři dny poté zemřela ruská carevna Alžběta I. a její nástupce Petr III. se rozhodl ukončit válku s Pruskem a navíc s ním uzavřel na počátku června spojení. Za měsíc cara o vládu připravila jeho manželka Kateřina II., která pouze zrušila spojení.¹¹³

Ve Velké Británii převzali v létě vládu toryové a nový premiér John Stuart hrabě z Bute chtěl uzavřít mír za každou cenu. Stejného názoru byla i Francouzská vláda, jelikož pro Francii to byla zdrcující válka. Přišla o velkou část kolonií a tudíž i o velkou část zisku s nimi spojeného. Francii navíc mnohem více vyčerpávala válka na evropské pevnině. Předběžná mírová smlouva byla podepsána 3. listopadu ve Fontainebleau nedaleko Paříže. Na konci listopadu začali vyjednávat o podmínkách míru i Rakousko a Prusko. V únoru následujícího roku dospěla jednání do konce a 10. února 1763 byl uzavřen mír v Paříži. Velká Británie s Francií a Španělskem a mezi Portugalskem se Španělskem, tedy mezi státy, které spolu bojovaly především v zámoří. Státy

¹¹² MALLESON, *History of the French*, s. 571–575.

¹¹³ SKŘIVAN, DRŠTKA, STELLNER, s. 96.

bojující na evropském kontinentě, tedy Prusko s Rakouskem a Saskem, uzavřely smlouvu 15. února v Hubertusburgu.¹¹⁴

S návrhy smlouvy, která byla uzavřena v Paříži, nepanovala zrovna spokojenost v britské vládě, jelikož se některým členům parlamentu zdála velmi vstřícná k poražené Francii. Smlouva ale byla podepsána a pro Francii znamenala mnohé územní ztráty, především v Severní Americe.¹¹⁵ V Indii se měly všechny faktorie a obchodní práva vrátit do stavu z roku 1749. I když se Francouzům vrátila mnohá území, vliv u místních vládců i obyvatel však zůstal na britské straně. To platilo především o Bengálsku, ve kterém se vrátil Francouzům Čandarnagar, ti ho ale nesměli opevňovat, ani v něm udržovat větší vojenskou posádku. Navíc britské Společnosti zůstaly osady v Severních sarkárech, které získal Bussy až po roce 1749. Francouzská strana musela uznat navábem Karnátaku Muhammada Alího, Britové naopak uznají jako dakšinského nizáma Salábata Džanga. Do Indie se Francouzi vrátili v roce 1765 i s novým guvernérem Jeanem Lawem de Lauristonem a museli vynaložit velké finanční prostředky na rekonstrukci všech navrácených osad.¹¹⁶

V Bengálsku po bitvě u Palásí vládli fakticky Britové, kteří na post navába dosadili Míra Džafara. Britská Východoindická společnost získala monopol na regulaci cen a obchodu se sanytrem a opiem. V roce 1759 se pokusili u Huglí na Brity zaútočit Holanďané, avšak neúspěšně a uchýlili se již pouze k obchodu. Mezi tím nastoupil v roce 1760 na mughalský trůn Šáh Álám II. Ten vpadl do Biháru a okupoval jeho západní část. V lednu 1761 byla ale jeho vojska rozdrcena britskou armádou a císař byl zajat. Britové následně Šáha Álama II. uznali císařem. Britové zároveň dosadili nového navába Míra Kásima. Jemu se ale nelíbila role britské loutky a začal odporovat, což vyústilo ve vojenské střetnutí v létě roku 1763, kdy britské vojsko dobylo Muršidábád a na pozici navába byl navrácen Mír Džafar. Mír Kásim utekl do Avadhu k Šudžáuddaulovi.¹¹⁷ Šudžáuddaula se pokusil vtrhnout do Bengálska, ale také

¹¹⁴ STELLNER, s. 306–312.

¹¹⁵ OPATRŇY, Josef, *Válka Mohykánů. Sedmiletá válka v Americe*, Praha 2000, s. 356.

¹¹⁶ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 184–185.

¹¹⁷ STRNAD, s. 663–666.

byl poražen a vzápětí Britové obsadili i Avadh, čímž se stali nejmocnější silou v Indii.¹¹⁸

V během období nepokojů byl guvernérem bengálské prezidencie Henry Vansittart. V roce 1764 ale odjel domů a na jeho místo byl zvolen Robert Clive, který byl od roku 1760 doma v Anglii. V únoru 1765 zemřel Mír Džafar a na místo navába byl dosazen jeho nemanželský syn Nadžmuddaula. Clive připlul do Kalkaty 3. května téhož roku a díky jeho nové politice, získala Východoindická společnost 12. srpna 1765 dívání¹¹⁹ od Velkého Mughala Šáha Álama II.¹²⁰ Získání toho privilegia znamenalo pro Společnost zisk 3–4 milionů liber šterlinků ročně. Zároveň je tento akt označován za zlom v dějinách Indie a především britské Východoindické společnosti, která se proměnila v teritoriální mocnost.¹²¹

V Karnátaku byla situace odlišná. Madráská prezidencie nebyla tolik bohatá a obchodně výnosná, jako Bengálsko. Ani zde britská Společnost nepanovala tak dominantně, jako v Kalkatě.¹²² Naváb Muhammad Alí Chán, který se začal titulovat jako naváb Váládžáh, byl britským chráněncem. Proto britská Společnost po ukončení války začala účtovat Váládžáhovi své válečné výdaje, jelikož v mocenském souboji porazili francouzskou Společnost a on se mohl stát právoplatným navábem uznaným všemi zúčastněnými stranami. Navíc musel po válce živit britské jednotky ve svém panství. Navábovi se sice podařilo velkou část splatit, ale dále si potřeboval půjčovat. Této situace využili soukromí obchodníci, kteří mu půjčovali na vysoký úrok. Když si nemohl dovolit splatit částku, nechal své věřitele vybrat daně na konkrétním území. Pozici navába tyto kroky oslabovaly, britští obchodníci měli z této činnosti nezřídka vyšší výnosy, než z obchodování. Vedení Společnosti na britských ostrovech ale slíbilo svému spojenci navábovi v případě ohrožení ochranu. Muhammad Alí Chán neboli naváb Váládžáh vydržel na pozici navába až do své smrti v roce 1795.¹²³

¹¹⁸ WANNER, *Zrození impéria*, s. 105.

¹¹⁹ Dívání – správa daní a financí v Bengálsku.

¹²⁰ SEWELL, s. 103.

¹²¹ WANNER, *Zrození impéria*, s. 107–108.

¹²² DODWELL, *The Cambridge History*, s. 273.

¹²³ STRNAD, s. 650–652.

Závěr

Po skončení sedmileté války se poražení Francouzi vrátili do Indie, ve které již neměli vliv stejný jako před válkou. V Bengálsku, Biháru a Uríse vládla fakticky britská Východoindická společnost a formální vládce, naváby, si sami vybírali a dosazovali. Rozhodující podpora z Bengálska přišla při obléhání Madrásu, kdy Britové drželi už pouze Madrás a Sengalpatt a stáli na pokraji kapitulace. Rovněž císaře v Dillí Šáha Álama II. uznali právoplatným vládcem mughalské říše. V Karnátaku sice britská Společnost neměla tak silnou pozici, ale naváb Muhammad Alí Chán své pozice dosáhl díky podpoře vítězných Britů a navíc jim byl zavázán vysokým dluhem. Po smrti nizáma Salábata Džanga, kterému před sedmiletou válkou „napovídal“ Bussy, usedl na trůn v Haidarábádu jeho bratr Nizám Alí Chán, také spojenec Britů. V roce 1765 obdržela britská Společnost od císaře dívání v Bengálsku, Biháru a Uríse a bylo jí uznáno vlastnictví Severních sarkárů. Pro Francouze to tedy byla naprosto odlišná situace, než před válkou.

Jak je tedy možné, že se pozice Britů a Francouzů v Indii takto změnila? Důvodů může být několik. Před válkou se mohlo zdát, že Francie má silnější spojence z řad místních hodnostářů. Přece jenom ovládali střední Indii díky Bussyemu na dvoře nizáma. Jedním z rozhodujících faktorů tedy bylo britské vítězství u Palásí, i když v ní proti Britům nebojovali Francouzi. Po této bitvě ovládli Britové Bengálsko, ze kterého měli vysoký příjem financí a mohli si dovolit více financovat jednotky na Koromandelském pobřeží.

Finance totiž byly dalším důvodem neúspěchu Francie. Britské jednotky dostávaly svůj žold pravidelně, což byl jeden z hlavních předpokladů pro udržení morálky. Francouzské jednotky se nemohli opřít o stabilní přísun financí v Indii a francouzská vláda nebyla schopna podpořit válku v koloniích takovou měrou, jako vláda britská. Rozdrobenost finanční správy ve Francii a parlamentní kontrola státních financí ve Velké Británii byla značně rozdílná a efektivnější

právě pro Británii.¹²⁴ Navíc Francie musela uvolňovat vyšší výdaje na válku v Evropě. Pozdní a neúplné placení žoldu způsobovalo v Lallyho armádě pozdvižení, neposlušnost a vojáci tak v některých případech dávali přednost loupení před bojem.

Z toho plyne další faktor. Již po mnoho let válkou pustošená území v Karnátaku ještě více devastovalo vojsko. Bylo by pošetilé se domnívat, že takto činily pouze francouzské oddíly. Rozdíl byl však v krutosti Francouzů, především Lallyho. Indické obyvatelstvo a hodnostáři se začali raději více orientovat na Brity.

Jedním z nejdůležitějších činitelů hrající ve prospěch Velké Británie bylo námořnictvo. Na začátku války disponovala Francie 70 bitevními loděmi a Velká Británie 105.¹²⁵ Ty samozřejmě bojovaly po celém světě a do Indie se dostala jenom malá část tohoto množství. Zbytek lodí ve flotilách admirálů d'Achého a Pockocka tvořila plavidla Společnosti přestavěná pro potřeby boje. Přestože ve všech třech střetech u Koromandelského pobřeží byla francouzská flotila početnější, britské loďstvo disponovalo vyšší počtem lodí královského námořnictva. Dalším mínusem pro Francii byl admirál d'Aché, který „*se bál všeho – anglických lodí, pirátů, dokonce i větru.*“¹²⁶ V Indickém oceánu sice držela Francie velký přístav na Mauriciu, tehdejším Île de France, ale ten byl od hlavního dění války příliš vzdálený.¹²⁷

Nepochybně dalším rozhodujícím faktorem v neprospěch Francie byl Thomas Arthur Lally-Tollendal. Díky známostem ve vedení Společnosti Indií měl jako vrchní generál hlavní slovo a odvoláním Bussyho z Dakšinu s cílem eliminovat Brity v Karnátaku přišla Francie o šanci bránit výnosné území s velkým francouzským vlivem. Navíc se Lallymu nedařilo příliš ovládat své důstojníky a ani s úředníky si příliš nerozuměl kvůli své aroganci. Po válce byl uvězněn, označen za hlavního viníka prohry a v roce 1766 byl popraven.¹²⁸

¹²⁴ KENNEDY, Paul, *Vzestup a pád velmocí. Ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500–2000*, Praha 1996, s. 112–113.

¹²⁵ KENNEDY, s. 133.

¹²⁶ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 155.

¹²⁷ DODWELL, *The Cambridge History*, s. 165.

¹²⁸ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 180–181.

Po prohrané válce měla francouzská Společnost Indií obrovské dluhy a nebyla jí udělena další smlouva, zajišťující podporu od krále, která končila v roce 1770. Majetek společnosti včetně osad v Indii byl převeden pod korunu.¹²⁹ Jiná situace byla v britské Východoindické společnosti. Ta po získání dívání v roce 1765 rovněž získala vojenskou odpovědnost v Bengálsku. Založila zde tak základ koloniálního impéria a pozdější Britské Indie, existující až do roku 1947.

¹²⁹ WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 185–186.

Seznam použité literatury

ANTONOVA, Koka Aleksandrovna a kol., *Dějiny Indie. Stručný přehled*, Praha 1980.

ASCOLI, Frank David, *Early Revenue History of Bengal and the Fifth Report, 1812*, Oxford 1917.

CUNNINGHAM, Joseph Davey, *A History of the Sikhs. From the Origin of the Nation to the Battles of the Sutlej*, Oxford 1918.

DODWELL, Henry Herbert (ed.), *The Cambridge History of India. Vol. 5. British in India 1497–1858*, Cambridge 1929.

DODWELL, Henry Herbert, *Dupleix and Clive. The beginning of Empire*, London 1920.

ELPHINSTONE, Montstuart, *The History of India*, sv. 2, London 1841.

FORTESCUE, John William, *A History of the British Army*, sv. 2, London 1899.

KENNEDY, Paul, *Vzestup a pád velmocí. Ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500–2000*, Praha 1996.

LONGMAN, Frederick William, *Frederick the Great and the Seven Years' War*, London 1881.

MALLESON, George Bruce, *History of the French in India. From the founding of Pondichery in 1674 to the capture of that place in 1761*, London 1893.

MALLESON, George Bruce, *The Decisive Battles of India. From 1746 to 1849 inclusive*, London 1885.

OPATRŇY, Josef, *Válka Mohykánů. Sedmiletá válka v Americe*, Praha 2000.

ORME, Robert, *A history of the military transactions of the British nation in Indostan, from the year MDCCXLV. To which is prefixed, a dissertation on the establishments made by Mahomedan conquerors in Indostan*, sv. 1, Madras 1861.

RICHTER, Karel, *Třeba i železem a krví. Prusko-rakouské války 1740–1866*, Praha 2007.

SEWELL, Robert, *Analytic History of India. From the Earliest Times to the Abolition of the Honourable East India Company in 1858*, London 1870.

SKŘIVAN, Aleš, DRŠKA, Václav, STELLNER, František, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1648–1914*, Praha 1994.

STAMBERGER, Walter, *Dějiny kolonialismu*, Praha 1963.

STELLNER, František, *Sedmiletá válka v Evropě*, Praha 2000.

STRNAD, Jaroslav a kol., *Dějiny Indie*, Praha 2003.

The Imperial Gazetteer of India, sv. 19, Oxford 1908–1909.

WANNER, Michal, *Sedmiletá válka v Orientu*, Praha 2001.

WANNER, Michal, *Zrození impéria. Východoindická společnost a britský stát (1600–1773)*, Praha 2003.

Resumé

The aim of this Bachelor's thesis called "Seven Years' War in India" is the presentation and analysis of the factors that led to the conflict between France and Great Britain in India between years 1756-1763. The author focuses on the main actors and attention to key battles taking place mainly in Carnatic on the east coast of India called Coromandel coast. Then assess the key factors and consequences of war for the all parties.

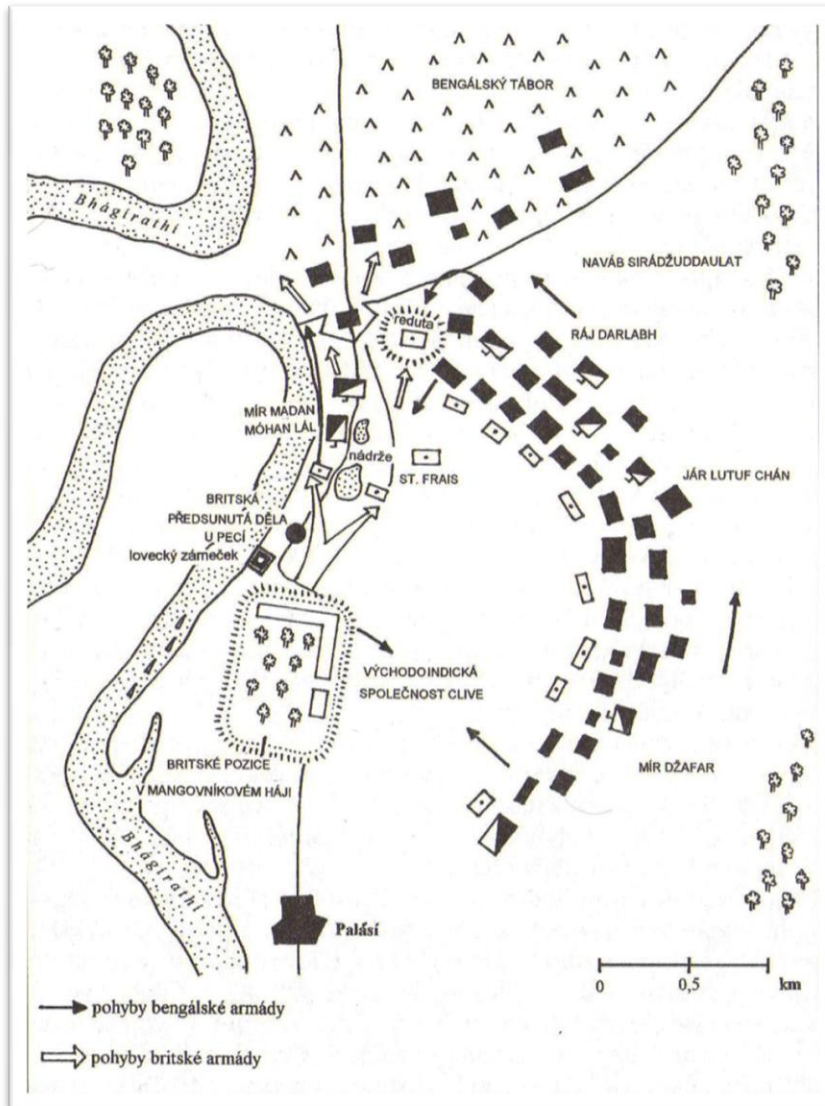
In 1756, together officially began war France and Great Britain. War was preceded by several years, during which happened several skirmishes in the colonies in India and especially in North America. In India, it was the war between British and French East India Companies with little state aid, especially in the Navy. These military clashes began during the War of Austrian Succession in 1744 and with short breaks lasted until 1754. This was mainly to promote their own influence, or help to local rulers in obtaining a position Nawab of Carnatic or Nizam of Hyderabad.

After the outbreak of Seven years war, occupied in 1757 British troops French Chandernagore in Bengal and then defeated local Nawab Sirádžuddaula in battle of Plassey. These events made British East India Company an unofficial rulers of Bengal, whose new Nawab was a British ally. Subsequently the war moved south to Carnatic. Here they were from the beginning of the dominance of the French, but after an unsuccessful siege of the British Madras at the turn of 1758-1759, the situation turned in favor of the British. The war ended in India successful British occupation of Pondichery in early 1761, which the French were defeated in India and was left them no possessions.

Seven Years' War between France and Great Britain ended the treaty of Paris in 1763. Territory in India has been returned to the state from 1749. Nothing's changed on the perception of the defeated French of locals. French East India Company was disbanded shortly after the war and its property assumed by the State. The British East India Company is increasingly consolidating influence at local and lay the groundwork for the Imperial dominion.

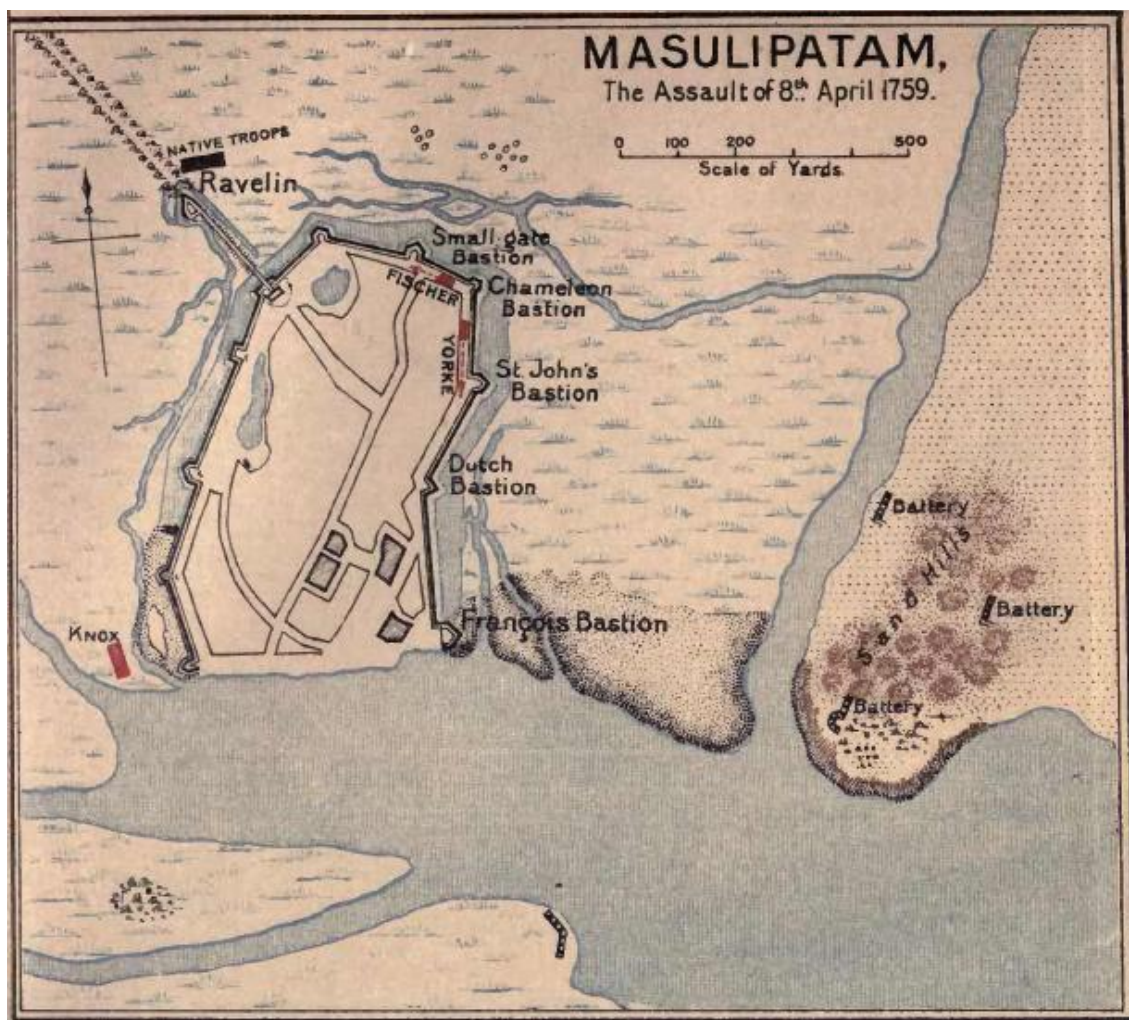
Přílohy

Příloha č. 1 – Schéma bitvy u Palásí 23. 6. 1757

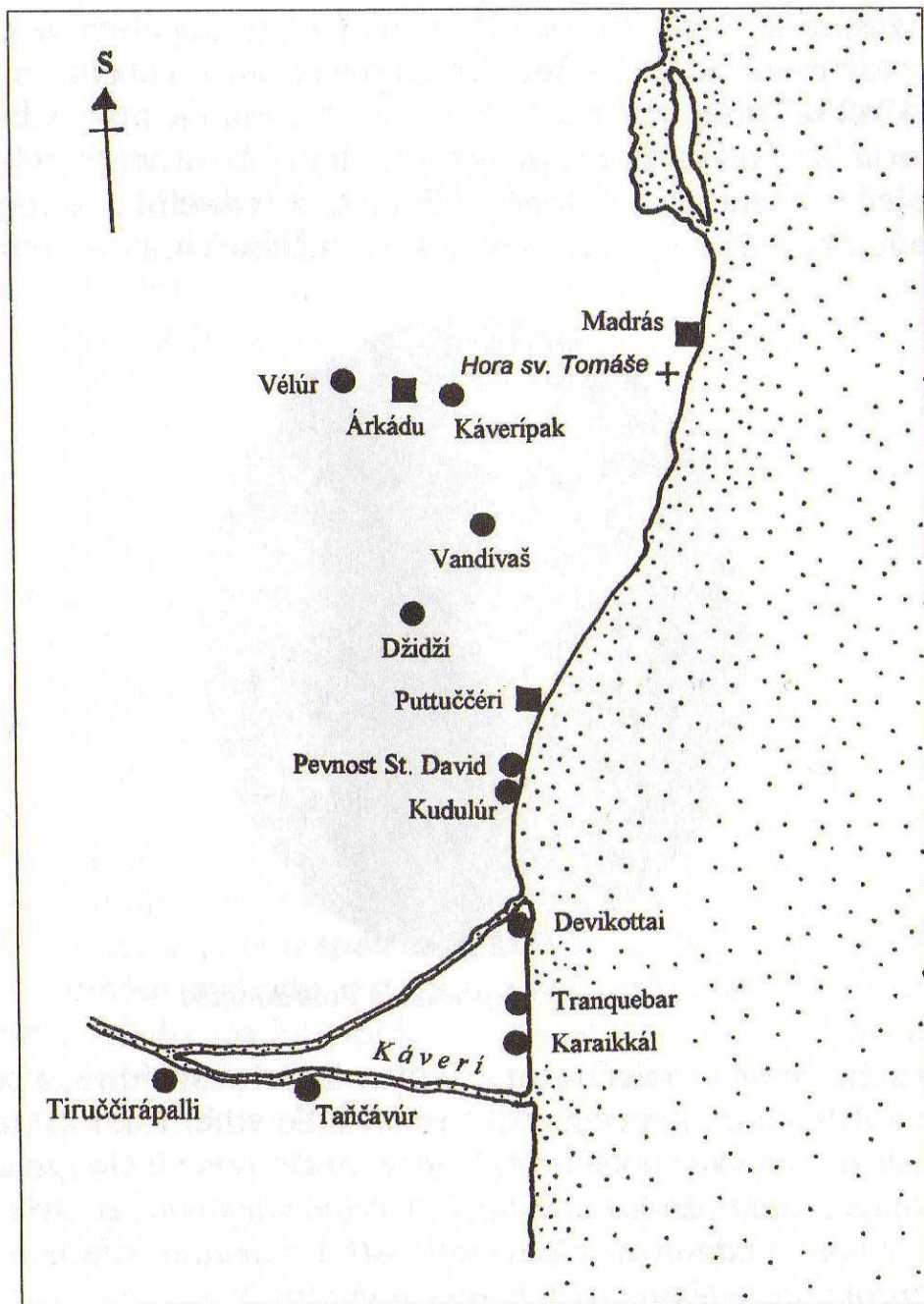
Zdroj: WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 121.

Příloha č. 2 – Obležení Mačilípatnamu roku 1759

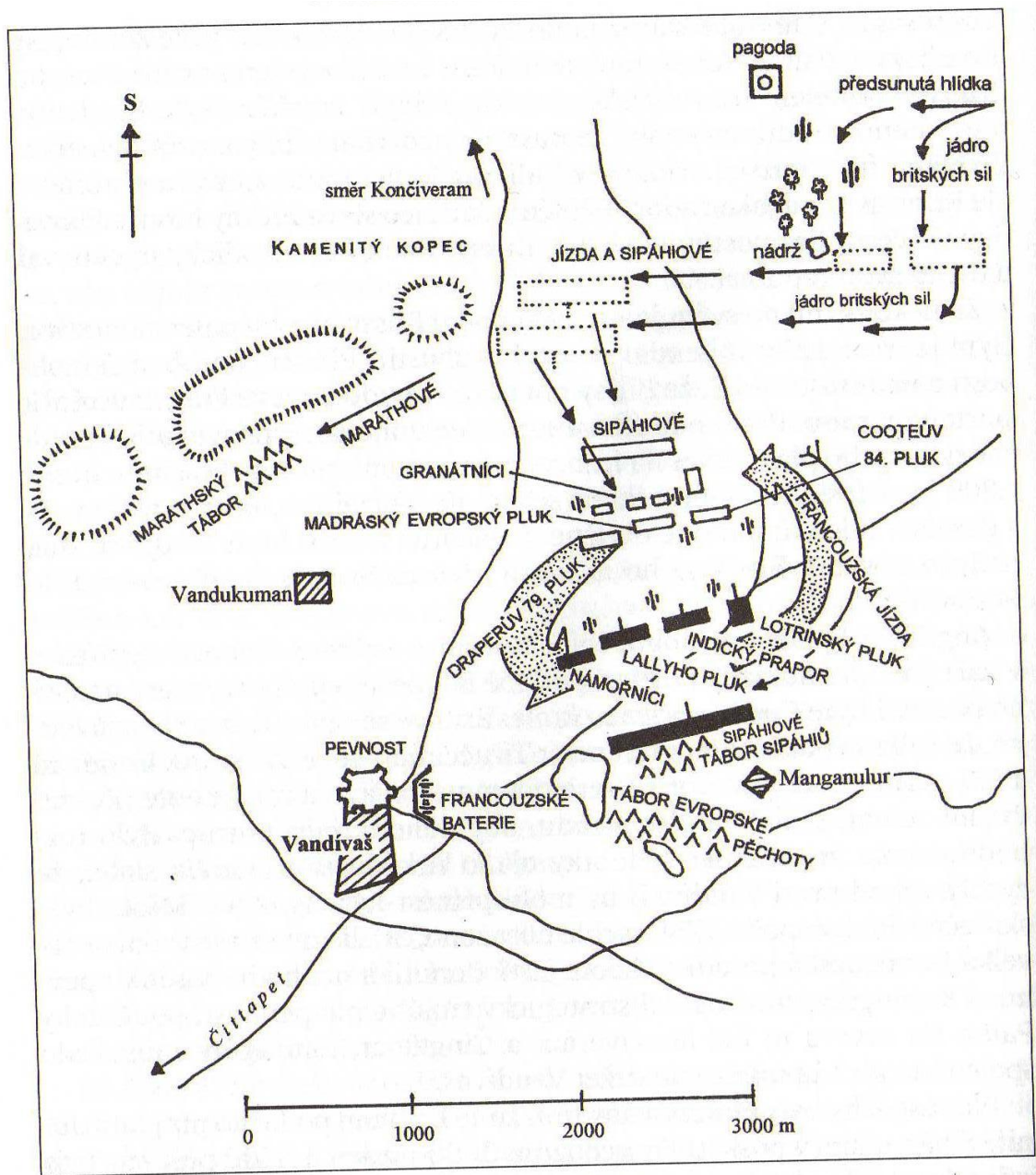
Zdroj: FORTESCUE, s. 474.

Příloha č. 3 – Oblast Karnátaku na Koromandelském pobřeží

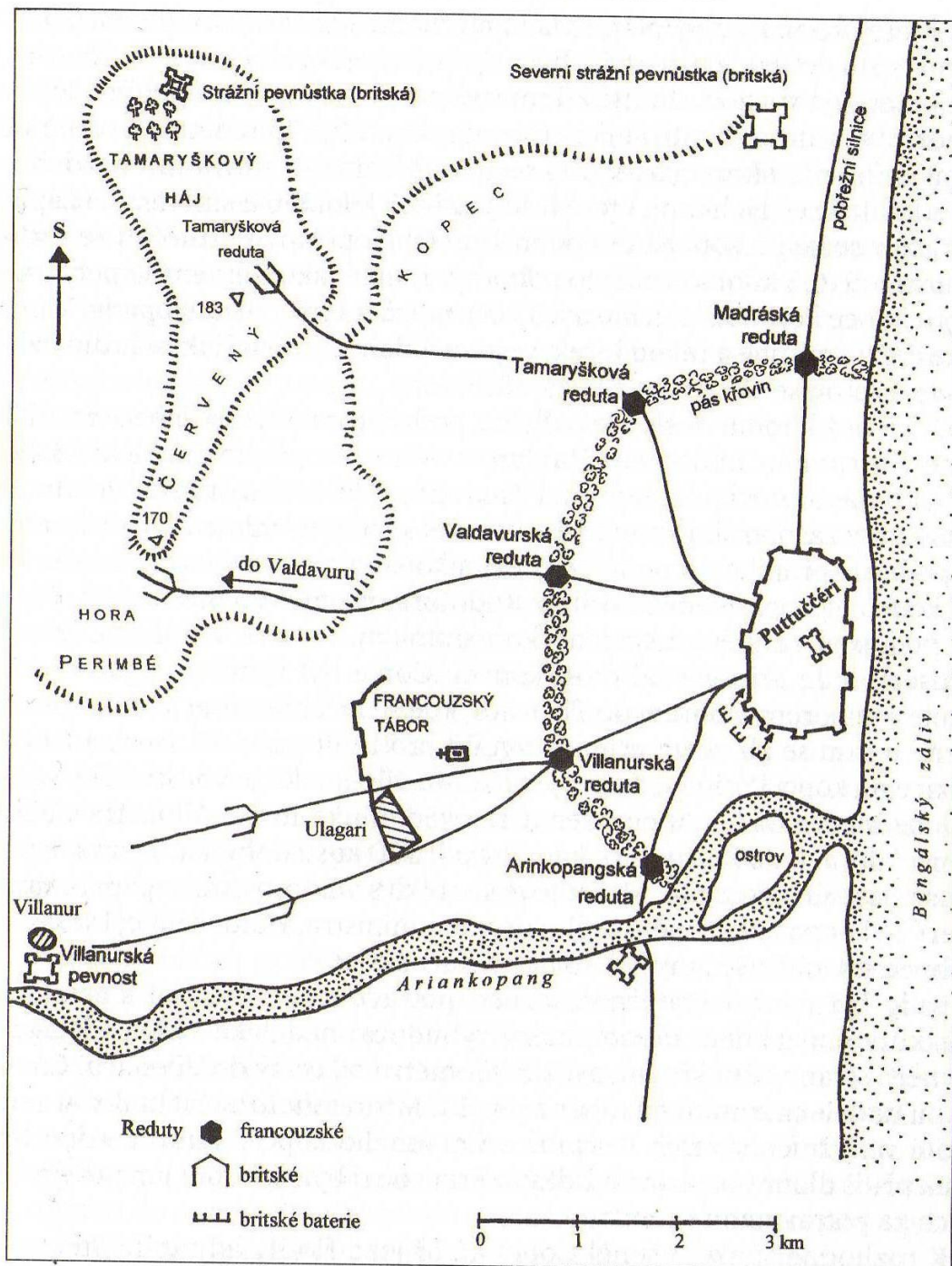
Zdroj: WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 36.

Příloha č. 4 – Bitva u Vandavásí 22. 1. 1760

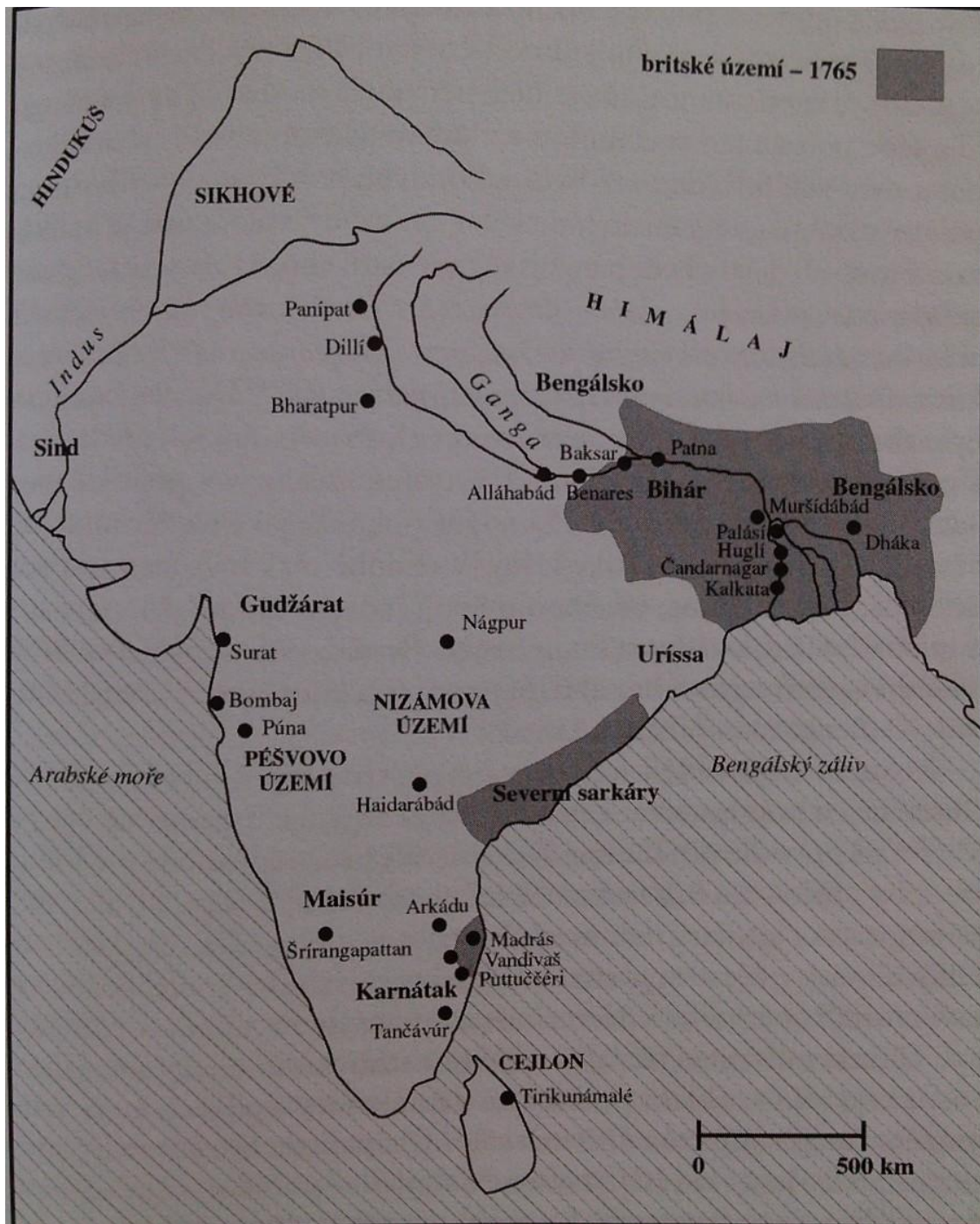
Zdroj: WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 170.

Příloha č. 5 – Obléhání Puduččeri 1760–1761

Zdroj: WANNER, *Sedmiletá válka*, s. 175.

Příloha č. 6 – Růst britské moci z roku 1765

Zdroj: WANNER, *Zrození impéria*, s. 111.